

CVRČEK.

Slika iz kmetskega življenja v 5. dejanjih.

Po Charlotte Birch-Pfeiffer-jevi

poslovenil

Dav. Hostnik.

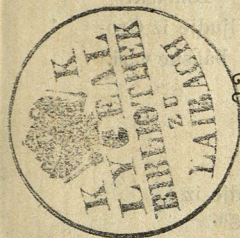
Izdalo in založilo

Dramatično društvo v Ljubljani.

V Ljubljani.

Natisnila „Národná tiskarna“.

1877.

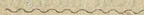
Osobe.

Oče Bujan,
Mati Bujanka,
Sobin Bujanovič, } dvojčka, njiju
Borko Bujanovič, } sinova,
Martin,
Vidák,
Stájko,
Peter,
Starka Srdana,
Stana, nje vnuka,
Kalina, nje kuma,
Oče Nádej,
Milunka, njega hči, } Kmetски ljudje iz
Stàmenka, } Boričevega.
Tihána,
Dàrka,

Kmetска dekleta in mladci.

Zadnji akt se godi leto pozneje, nego li prejšnji akti.

Prvo dejanje.

(Lična kmetska soba, kratka dekoracija, srednja pastranska vrata, na desno visi na zaprti kulisi velika starinska ura; zdolaj stoji miza, pogrtnena s pisanim prtom; na levo v prvi kulisi okno, ki je odprto; na desno in na levo v ospredji leseni stoli pa stolček za pod noge.)

Pervi prizor.

Mati in oče Bujan.

Mati: (stoji pri oknu ter gleda ven; napravljena je kakor bogata kmetica in je zelo nemirna). Nikdo se ne gane; niti Sobina niti Bórka nij videti! — Moj Bog, kako žalost mi dela ta dečak!

Oče: (iz stranskih vrat, bogat kmet, v hišni obleki, puši iz majhene pipe). No, mati, ali nij še srčka?

Mati: Ah, ljubi moj Bog! nij ga še; eno uro je uže, kar je šel Sobin za njim, — pa ga menda tudi on ne najde.

Oče: (sede na stol na desni). Nikar tako ne moledovaj, stara, kakor bi ti uže smrtna ura

bila! Borko je trmast dečko; zlodej vedi, katera budalost mu zopet roji po glavi.

Mati: (sklepaje roke). Saj to ravno mislim; cel dan je z doma. — Kaj se je uže doživelo kedaj kaj tacega pri tem mehkosrčnem mladeniči?

Oče: (jezen). Kaj vruga pa je prav za prav?

Mati: Kaj vem? Borko je uže dolgo tiho in klaverno hodeval okoli, kakor bi mu ne bilo čisto po volji, da njegov brat Sobin dela pri bratranci Nadeji v Boričevem in da ne prebiva več pri nas. Ljudje so vedno govorili, da se dvojčka ne smeta ločiti, pa so tudi prav imeli.

Oče: (vedno puši). Ba! To je babja vera! Dvojčki so ljudje, kakor kdo drugi. Morajo se učiti, kako se živí, kakor se uče drugi ljudje. Zato sem ju pa tudi ločil, kakor mi je župnik svetoval; saj sta uže odraščena hrusta, zakaj bi bila vedno skupaj. — Sobin je verl kmet, kakor so bili vsi našega rodú; Bórko je pa slaboten, omehkužen mlečnjak, ki misli, da mora vse tako biti, kakor je njemu drago!

Mati: (urno). Kdo ga je pa tako vzredil?

Oče: (piha dim pred-se). No, veš kaj, pri slabí odgoji sva midva oba storila svojo dolžnost (Nepoterpežljiv.) Pa zaradi tega vendar še ne vem, zakaj ga uže od včeraj nij nikjer videti.

Mati: (obupno). Jaz tudi ne vem! Sinoči je šel zdrav in vesel proti Boričevemu po Sobina, da bi ga povabil domov na bodočo svečanost. Borko je prišel pozneje, ko si ti uže spal; molčal je in bil je bled — videla sem, da se je bil jokal; vprašam ga, kje je Sobin! — „Ima še opraviti, jutri večer pride,“ mi odgovori ter se splazi v svojo sobo. Davi ga uže na vse zgodaj nij bilo, tudi k obedu nij prišel. Stari Peter ga je videl, da je šel doli proti travniku; pozneje pa ga nij nihče videl!

O č e: (skriva nemir). Zakaj se je pa jokal Bórko, ko je prišel iz Boričevega?

Mati: Prestrašen je bil, da je bil bled, kakor stena. Ko sem ga vprašala, ali se je kaj pripetilo, ali sta se prepirala, zarudel je kakor roža, ter vskliknil: „Mati, kaj se bodem z bratom dvojčkom prepiral?“ Potem pa je ves obupan bežal iskat ga —

O č e: (kaže na vrata v ozadji). Je uže tukaj — (urno vstane) kaj sam?

Drugi prizor.

Prejšnja. Sobin, pozneje Stana.

Sobin: (krasen mladenič v čedni, kmetski obleki, brez kamižole, razoglav, ves potert). Sam, njega ne morem najti.

Mati: (pade na stol). Bog se usmili, Sobin, ako ne pride, se mu je kaj primerilo.

Sobin: (osupnen). Mati!

Mati: Da, povedati vama hočem vse: včeraj zvečer sem ga vedno čula vpiti v njegovi sobi: „Sobin me nema več rad, tako pa tudi nočem več živeti!“ —

Sobin: (sklene roke). Ah, saj sem vedel, da si bode kaj takega domišljjal, kajti . . . (naenkrat omolkne).

Mati: (radovedna). Kajti? — No, govori!

Sobin: (nevoljen). Zato, ker je fant nor, mati! Ko je včeraj prišel pó-me, videl je slučajno, da sem lepo Milúnko potepljal po lici, kar sem storil prvokrat v svojem življenji, lahko mi verjamete, mati! —

Oče: (mermra za-se). Bi tudi ne bila Bog vé kaka nesreča, ko bi se bilo zgodilo v drugič!

Sobin: (razburjem). He, oče, kaj ste dejali — he!?

Oče: (osorno). Nič! — No, kaj je bilo pa potlej?

Sobin: Zdaj si pa domišlja, da sem zaljubljen v deklico ter je ljubosumen. (Zacepta z ного.) Pa je res bog pomagaj s tem trapastim dečakom!

Mati: (pominjaje). Zato ker je dvojček, Sobin!

Sobin: Saj sem jaz tudi, pa ga imam vendar iz serca rad; veselilo bi me, ko bi se on zagledal v deset deklin, samo mene naj bi pustil pri miru. (Krepko.) Mati! povedite mi človeka, ki mi objavi, kje je Borko.

Mati: Samo ena osoba je, ki bi lahko pomagala; kaj meniš, oče, ali bi ne bilo dobro poklicati staro Srdáno?

Sobin: (stresaje se). To grdo čarovnico! Oh, tega pa ne mati!

Oče: (kima). Čarovnica je, pa peklenski zlodej še zraven. To je ravno tako res, kakor da ta babura več zna, nego gospod župnik in šolnik skupaj; štirideset let nam je dajala dosta opraviti, ker je prebrisane pa zvite butice, kakor škrat! — Hm! (maje glavo) ta zna pokazati vse, kar se je izgubilo ali ukradlo; ona bi nam uže lahko svetovala, ko bi le hotela!

Sobin: (urno). Pa noče, to lahko prisežete, oče! Saj veste, kako sovraži našo rodbino; rajša gre uro

daleč okolo naše hiše, samo da bi ne videla dvojčkov; o! ta nam ne pové, oče!

Mati: (premišljuje). Je taka, je. Pa ima tudi vzrokov. Pa vesta kaj? Pravijo, da je njena unuka, mali cvrček, uže bolj razumna, kakor stara; kaj pa, ko bi to poiskali?

Sobin: Tega hudobnega škrateljčka? Bog me obvaruj! zopet imam še rajši staro čarovnico, nego mlado! —

Oče: Fant ima prav; mlada je hudobna, pošastna stvar, katere se vsi pošteni vaščani boje! Zvedava je, kakor mačka, klepeta, kakor sraka, grda in lena je pa kakor cvrček!

Mati: (urno). Pa tudi tako vesela, zato jo pa tudi imenujejo tako. Veseli otroci imajo redkokrat hudobno srce. Poišči cvrčka! morebiti —

Sobin: (zmešan). Ne, mati — tega ne morem storiti; ampak k stari Srdáni pa grem, k stari.

Stana: (za prizoriščem). Puk, puk, puk! — tukaj putika — tukaj, puk, puk, puk!

Oče: (urno vstane). Ko bi cvrček kedaj prišel blizo hiše dvojčkov, trdil bi, da je to njegovo kričanje! (Bela, lepa kokoš prileti skozi okno čez oder ter sede na staro uro.)

Mati: (se vstraši). Jojmene, kaj mi je pa frčalo nad glavo?

Oče: (smijaje se kaže na kokoš). Tuja kokoš, ki se če pri nas udomačiti.

Stana: (za prizoriščem). Puk, puk, puk! — Ti poredna žival ti! (pomoli glavo skozi okno, gledaje samo na kokoš!) Ah! ti grdoba ti! Ali te imam! (Z enim skokom je v sobi; nosi siromašno, črno obleko brez olepšav, obledelo, svitlorujavo jopico, ki ji je prekratka, srajčico iz nebeljenega platna, črn trakek okolo vratu, na katerem jej visi v nedrji nekaj skritega; modre nogovice, kmetske čizme; star, raztrgan, višnjel predpasnik, na glavi pisan robec, ki jej visi čez tilnik; lasje so jej vsled tekanja razmršeni; v sobo skočivši takoj zapre okno za soboj.) Tukaj ne pojdeš več ven, putika! Dovolite! (vzame urno stolček, ne brigaje se za navzoče, teče k mizi, postavi stolček na njo, prinese stol k mizi ter stopi gori.)

Vsi (jo iznenadeni in osupneno gledajo).

Oče: Kaj pa ti počenjaš tukaj v našej hiši?

Stana: (zgrabi kokoš, vzame jo pod pazduho ter se ozre). Pa imam zopet svojo putiko!

Mati: (nê več osupnena, nevoljna.) Kje si se pa učila tako k ljudem hoditi, cvrček!

Oče: (srdit). Da skačeš po stoléh in po mizah, škrateljček!

Stana: (zavije mej tem skrbno kokoš v predpasnik, drži jo pod pazduho ter potem polagoma stopa doli ter dene stol pa podložnik zopet na pravo mesto; na pol veselo, na pol zaničljivo). Tega nijsem jaz kriva, mati Bujánka, da imajo bogatini take pse,

kakor vi, ki letajo le za kokoši ubogih ljudij ter jih trgajo, kar so uže tudi meni storili, dasiravno si vašim še peresa ne predrznejo skriviti. Ker me je torej ravno vaš Neron zapodil s kokošjo vred v vašo hišo, bodete uže oprostili, da sem šla tija po svojo last, kjer je, in da sè svojimi robotimi kvedrami stopam na dvor dvojčkov; (hudomušno) gotovo se nij rado zgodilo.

Oče: (osorno). Pa bi bila zaradi tega vendar lahko prišla skozi vrata noter, kakor drugi pametni ljudje, cvrček!

Stana: (predrzno smeje se.) Aha, da bi mi bila kokoš skozi okno zopet ven zletela, naravnost vašemu Neronu v gobec! Le nikar ne zamerite, oče, več se ne bo zgodilo. (Nagajivo.) Sicer mi je pa Stana ime, ko bi me še kedaj klicali. Bog vas obvari! (Gre k vratom.)

Oče: (mrmra). Predrzna živalica!

Mati: (obotavlja se). Čuj, Stana! če je morebiti tvoja kokoš kaj pohabljena, pa si poišči drugo na mojem dvorišči!

Stana: (urno). Hvala, to kokoš imam od prvega dne, ko se je izlegla; zato jo imam pa rada; druge nočem, makari če je desetkrat lepša, ko moja. (Nežno gladi kokoš.) Če mi vaši psi to raztrgajo, mi je nobena druga ne nadomesti. (Zvito.) Ko bi se vam izgubil vaš lepi dvojček Borko — ali bi vzeli zanj

Gradimira Volkanoviča, Krispina ali pa Cvetašino-vega Stajka?

Mati: (greproti njej). Ali veš kaj o njem?

Sobin: (urno). Ali si videla mojega brata, Stana?

Stana: (ga pogleda od strani, zgrbanči ustna ter se zaničevalnim smehljanjem oberne od njega). Kaj mislite da bi vam povedala?

Mati: (se trese bojazni). Meni, ki sem mati, vendar storiš to ljubav?

Stana: Zakaj pa ravno vam? — Kaj ste mi pa vi še storili dobrega? Ravnali ste z menoj, kakor z ubogo travo, kateri Bog daje rasti po vaših stezah: pohodili bi me bili, ko bi se vam ne bila ognila! Kaj pak, vi ste bogati ljudje, jaz pa sem ubožna siročica, ostudni cvrček, to je pač tako. Ljudje se ne brigajo za-me, zakaj bi se jaz brigala za-nje, (zvito) saj je tako tudi dobro. (Naenkrat zabavljivo.) Pa rajši mojo babico vprašajte, staro Srdáno! saj je čarovnica in mora vse vedeti; če se jej zdi, vam tudi lahko pové, kam se je vaš sin, ta poredni dečak, zaril. Storite tako kakor jaz s putiko: pojedite ga iskat, morda ga najdete. (Urno se zasuče ter steče skozi srednja vrata, kliče:) Puk! puk! v kurnik, ljubica, v kurnik! (Odide.)

Oče: (ves serdit). Sreča za-te, da si odšla, ti strupena hrastača ti! Zadavil bi te!

Mati: (dobrovoljno). Le počasi, oče — bodi pravičen! Treba je, da se ne ravna grdo s to zapuščeno siroto; vzrastla je v divjosti, ódkar je njena mati pobegnila z vojakom doktorjem. Zaradi te hudobne babe jo tako črte; pa kaj more cvrček za to!

Sobin: (ki je stal na strani, boreč se sè svojo jezo). Mati! prav se jej godi, saj noče drugače imeti! Toda! (Krepko.) Poskusiti hočem, k stari Srdáni pojdem. (Oberne se, da bi šel.)

Mati: (prestrašena). Pa varuj se, da te ne pogleda sè strupenimi očmi!

Sobin: Ba! glave mi ne bo odščipnila! (Odíde skozi sredo.)

Mati: Oh, oče, da bi le prišel! Na prvo k večerji, morebiti da se tvoja sodba (smijaje se) mej tem ohladi. (Prime ga, on mrmra stresaje glavo; oba odídeta skozi stranska vrata na desni.)

Premena.

(Prosta okolica, ves oder obsegajoča; na desni v drugi kulisi na majhenem holmci kočá stare Srdáne; drevje visi čez-njo; na levi strmo skalovje, v prvi kulisi kamenita klop. Prek odra teče v sredi ozek potok, obraščen z bičjem in velikimi povodnimi rastlinami; z odra pelje nekoliko stopnjic na priprosto brv, ki stoji vprek čez potok ter pelje na stezo, ki se izgublja v skalovjí.)

Vsa leva stran je obložena sè skalami in le malo drevja je tam. Sredi odra za potokom raste jelševo grmovje, daleč v ozadji pa je prosta pokrajina, po kateri se vije potok; večerna zora.)

Tretji prizor.

Stara Srdána, Martin, (krepak kmet, oba prihajata izza koč na desno).

Srdána: (stara baba šestdesetih let, ostrega, znakovitega obraza; na glavi ima rudečo ruto, izpod katere visi nekoliko zmršenih las; v rujavi obleki, s črno jopo po sterem ukrojeno; okolo vratu ima staro ruto; predpasnik siv, vse staro, zakrpano, beraško; pripogneno gredoča se opira na zakrivljeno palico; njeno govorjenje je pretrgano in glasno). Tako, tako, Matija torej krčlomi, uže zopet? Ej! ej! . . .

Martin: Da, da, mati Srdána, žalibog!

Srdána: (smehljaje se, hudomušno). Kaj ubogemu dečaku niste dali mojega okrepčalnega soka, ka-li?

Martin: Ej, se ve da sem ga dal, mati!

Srdána: se opira z obema rokama na palico). Trikrat ste mu ga dali: v prvič, ko je petelin zapel, v drugič, ko je poludne zvonilo in tretjič o polnoči, ko je bila luna polna?

Martin: (še bolj preplašen). Da, da! mati Srdána; prav tako smo storili.

Srdána: (se poravna). Vi se lažete, oče Martin! vi mu soka niste dali; sicer bi bil zdaj zdrav; kaj sem vam dala katerikrat pepela namestu lesa, peska namestu moke? kaj vam moji leki niso vsikdar ozdravili živine?

Martin: Da, toda Matija nij živina.

Srdána: Kaj mislite, da ima drugačno drobje, kakor vas črni bik? Živina smo mi vsi, samo da hodimo po dveh nogah namesto po štirih, to je razloček. (Jezna.) Če vaši živini pomagam, zakaj bi tudi vašemu fantu ne pomagala?

Martin: (praskaje se za ušesi). Saj to sem mislil, toda zdravnik je rekel, da so to samo hudičarije pa čarovnije; hotel je fanta lepo po krščansko ozdraviti, zato je zagnal steklenico skozi okno.

Srdána: (besno trka s palico). Kaj? kaj? ta dragoceni sok! (Srdito.) Spravite se mi izpred očij! kaj pa hočete zdaj še od mene? tepec!

Martin: (potegne papir iz žepa). No, le dobri bodite! Ko je Matija danes začel krč lomiti, rekla mi je ona: pojdi v božjem imenu zopet k materi Srdáni! Da se le dečaku pomaga, naj bode po krščansko ali po hudičevsko, to je vse eno; naj ti da še enkrat soka, to bode uže storilaj

Srdána: (jako poredno). Hi, hi, hi! Težko, da bi bilo kaj! —

Martin: (je razvil mej tem papir, iz tretjega lističa vzame bel tolar). Pa bo, če jej ta-le svitli tolar stišnes v roke. (Jej ga stisne s kislim obrazom.)

Srdána (ga zgrabi poželjivo). Pet frankov vrednosti! (Ogleduje denar mežikaje ter ga tehta na roki; potem kliče:) He, Stana, prinesi mi lekarnico sem! hola! cvrček! ali ne čuješ? (Preneha.) Je uže zopet nij doma, te potepenke, tega lenega cvrčka! (Zavihti palico.) Na, le počakaj, le počakaj, me boš uže čutila, kadar se vrneš. (Gre proti koči.) Pojdite, dala vam bodem soka.

Martin: (grede). Veste kaj, mati! vi dekletce preveč pretepate, to ne bo dobro.

Srdána: (postoji). Tepec trapasti! vi me hočete učiti, kako se odgaja? Iz tega otroka se mora izbiti materina malovrednost, o tem pa vi javno toliko umejete, kakor o moji učenosti. Le za svoja teleta se rajši brigajte, pa ne za moja! (Oba odideta v hišo. Čez nekaj časa:)

Četerti prizor.

Borko, potem **Stana**.

Borko (pride iz razklane skale na levi; nežen, vitek mladenič, v priprosti kmetski obleki, kakoršno nosi tudi Sobin, samo da je Borkova lepša, ne tako obnošena; srajco ima odpeto; pisanosvilnat robec se mu ovija okolo

tilnika, dolgi, rumeni lasje mu visé po obrazu in po sencih; obličje mu je blede, bojazljivo gleda okolo sebe). Ah! kam sem pa zabredel? (Prestrašen.) To je menda zgoreni pot v Boričevo, tam-le je kočá stare Srdáne! — Oh kako da sem prišel v to zakleto okolico! (Gre v ospredje.) Ves omoten sem uže od žalosti pa gladú; truden sem kakor podena žival, več ne morem dalje. — Naj umerjem, kjer uže! (Pade na holmec na levi.)

Stana: (pride z desne, izza kočé, ter poslušaje postoji tiho). Hej tukaj le je, ta krasni dvojček! (Bliža se nalahko.) Na, kaj mu néki je? (Prime ga milosrčno.) Kako siromašen je! (Glasno.) Borko! kaj pa delaš tukaj?

Borko: (se prestrašen oberne za njo). Ah, ti hudobni duh! (Z otročjo trmo.) Pusti me, hudobni cvrček! pa idi, jaz nemam steboj nič posla!

Stana: (smehlja se). Ga imam pa jaz s teboj! — Kaj? Ti počivaš na našem zemljišči, pa me hočeš odpoditi?

Borko: (kakor zgorej). Imaš prav, jaz tudi lahko grem — vse eno mi je, naj umrem, kjer bodi! (Se vzdigne na pol.)

Stana: Ah tako! ti hočeš umreti? — No, če nič drugega nij, se ti uže umaknem. (Gre.)

Borko: (razdražen). Tako! ti toraj misliš, da nisem nič vreden?

Stana: Jaz mislim, da če hoče tako srečen človek brez uzroka zdrav umreti, mora biti brezbožnež ali pa norec; zato ga nij škoda.

Borko: Brez uzroka? — kaj ti umeješ, ti nikogar na svetu ne ljubiš, ti ne veš, kaj se pravi (na pol jokajoč, na pol srdit,) srce izgubiti, katero je človeku ljubše, ko celi svet.

Stana: (stopi bliže). Ti misliš gotovo Sobina!

Borko: (hud). Da Sobina — tega hudobneža, ki ima Milúnko rad.

Stana: (se čudi). Tako? Kaj mi praviš?

Borko: (komično žalosten). Uže več tednov je hladán proti meni, in ko sem včeraj prišel v Boričevo, sem ga iznenadil, ravno je Milúnko (obupan) topljal po lici, zraven jo je pa tako gledal, kakor mene še nikdar.

Stana: (humoristično). Ali res?

Borko: (goreče). Takoj sem sklenil, da ne bodem več živel. (Trmasto.) Ne! navlašč nočem, umreti moram jeze ali pa gladú, da si morajo vsi oči izjokati zaradi mene!

Stana: (hladno). Težko, da bi to storili; bi se tudi ne izplačalo, javkati zarad tebe, ti tepec ti neumni!

Borko: Me uže zopet psuješ, grdi škrat? Saj sem neumen, da s teboj govorim.

Stana: (kakor zgoraj). Jaz tudi ne vem, kako da mi izkazuješ to čast; leto in dan nijsi pogledal cvrčka; neizrečeno slabo se ti mora uže goditi, da si zdaj z menoj zadovoljen.

Borko: (poskoči). Pusti me pri miru, zlobna stvar! jaz grem. (Prime se za srce.) Oj! kako mi je hudo! (Pade zopet na holmec.)

Stana: (se smehlja). Kakor vsakemu norcu, ki hoče gládú umreti, pa se ne more jesti odvaditi; uže od ótročjih let si metal kamenje za menoj, kjer sem te srečala, zdaj ti pa lahko povrnem, če hočem. (Poseže v žep ter izleče veliko zagozdo črnega kruha.) Hajdi, prístrezi! (Vrže mu kruh.)

Borko: (ga zgrabi poželjivo). Kaj, kaj pa čem s tem?

Stana: Ta kruh imam za večerjo; nijsem imela še časa pojesti ga, kajti morala sem prej kokoš spraviti v zavetje, pa tudi nijsem niti na pol tako lačna, kakor ti. (Na pol dobrosrčno, na pol zasmehljivo.) Le jej, ga nij pekla čarovnica ne; od peka tam-le doli je ter prav okusen! akoravno je bolj črn, kakor iz hiše dvojčkov.

Borko: (boreč se sam seboj). Ah, cvrček! ne morem ga jesti, akoravno sem tako lačen.

Stana: (bridko smejé se). Zato, ker sem ti ga jaz dala! — Se ve da, ti si preimeniten za tak kruh.

Borko: (odločno). Ne, jaz sem vedno grdo govoril s teboj, vedno sem ti delal krivico, ker so — ker so vsi tako ravnali, jaz ne morem zdaj dobro za hudo sprejemati (da jej kruh nazaj); le sama ga imej!

Stana: (resno, vtikaje kruh v žep). Za moj del, ker hočeš na vsak način umreti lakote, zato, ker je tvoj brat dekletce vščipnil v lice, pokazala ti bom kraj, kjer lahko umreš, da te nihče ne bo videl, razen ljubega boga, kterege se pa tako ne bojiš.

Borko: (razburjen). Kdo je rekel, da se boga ne bojim, cvrček?

Stana: No, tak hudoben deček, ki hoče iz otročje zlobe svojim ljudem tako žalost napraviti, o bogaboječnosti pač nič ne vé.

Borko: (jo gleda osupnen, potem osramoten povesi oči). Cvrček!

Stana: (nadaljuje). Ti samo zato tako ravnaš, ker nimaš nikogar rad, kakor samega sebe, ker hočeš vse sam imeti, ker hočeš Sobina siliti, naj bode samo za-te na svetu, kar je tudi proti božji volji, sicer bi bog ne bil ustvaril fantov in deklet. (Zaupno.) Toda mej nama rečeno, ti le žugaš, Borko, da se umoriš, a v resnici ne misliš, le verjemi! Kadar začne zadnja ura biti, kadar pride prava lakota, katere še ti ne poznaš, potem iz-

lezeš iz te grape ter začneš kričati za kruh, da te bodo čuli doli do hiše dvojčkov!

Borko: (mej sramoto in trmo, tolče s pestjo ob tla). Ne, ne, tega ne storim! Ti nesramno dekle, ti misliš, da veš, česa potrebujem!

Stana: O, ti bom povedala, kaj ti potrebuješ! hudega dela, debele srajce, včasi brez kruha, pa vsak dan nekoliko bunk po hrbtu, tega ti potrebuješ; šola, v kateri je mali cvrček postal sedemnajst let star, a poleg tega ne trapast in brezbožen, ta šola bi bila iz tebe naredila vse drugega fanta. Pojdi, jaz te popeljem v skalno špranjo, kamor se jaz skrivam, kadar se mi babičina palica zdi pretrda; tam premišluj, postise, dokler se ti ljubi, potem pa pojdi domov, prosi svoje ljudi, naj ti odpusté, pa ne stori več take budalosti, pa bode naj bolj prav zá-te. Kaj meniš, da ne? No, hajdi! (Odteče čez brv proti skalni poki na levo.)

Borko: (ves trd in prestrašen, vrže robec proč). Moj bog! kaj mi je? Od jeze in sramote bi umrl! pa moram vendar iti zá-njo, dasi nočem. Da, da! cvrček je gotovo mlada čarovniea. (Teče za Stano čez brv, ona zgine na skalni stezi; ko sta oba odšla :)

Peti prizor.

Srdána, Martin (iz hiše).

Srdána: (spremljaje ga.) Tako! — Zdaj veste vse; če me to pot poslušnete, pa dečak gotovo ozdravi.

Martin: O, kakor bi uže bil, ravno toliko! Lahko noč! (Gre.)

Srdána: (kliče za njim). Le nikar ne pozabite: ko vprvič petelin zapoje!

Martin: (odhajaje za koč na desno). Kaj pak, to je glavna stvar. (Odide.)

Srdána: (sama, zasmehljivo). Glavna stvar? Tepec, da se mu le dela hokus-pokus, pa je dobro! Kmet ne veruje nobene stvari, katero umeje, hi, hi, hi, čaranje mora biti zraven, to pomaga ter prinaša denar. (Vidi pisano svilnato ruto, katero je Borko izgubil odhajaje.) Hala! kako je pa ta lepa pisana cunjá sem zašla? (Vesela.) Bode pa za punico ob nedeljah. (S kislim obrazom.) Saj je ta uboga žival tako od dné do dné starša in vedno več stane, ta uboga kropiva, jé veliko, dela pa malo; ampak prebrisan je pa ta otrok, da se človek ustraši; zdravilstvo razume, da je kaj! (Namah divje.) Kje vraga je? (Kriči.) Stana! cvrček! Ali ne slišiš?

Šesti prizor.

Srdána, Sobin.

Sobin: (pride iz skalne poke na desni brez sape).
Mati Srdána!

Srdána: (ostrmi). Kaj vraga! lépi Sobin iz dvora dvojčkov! Zakaj se pa ne prekrižaš trikrat, ošabni dečko! kaj ne vidiš, da stojiš pred Srdáno (strupeno) pred čarovnico!

Sobin: Mati, bodite dobri, pa dajte, da pametno besedo govorim z vami; vam ne bode škodilo!
(Poseže v žep).

Srdána: (poželjivo gleda). Ah, ti žvenkljaš se zlatom, misliš, da stara Srdána rada posluša žvenkljanje srebra? — Imaš prav, imaš prav. (Stegne roke smeše se.) Jaz ljubim denar, denar je veliko, je vse na svetu! Kaj bi tudi bil tvoj oče brez denarja? (Strupeno.) Toda iz dvora dvojčkov nočem ničesa, makari ko bi v celi deželi ne bilo niti enega solda.

Sobin: Moj bog! kaj nemate srca, Srdána? Poslušajte vendar! Moj brat Borko je uže od včeraj z doma, starši se bojé, da bi si ne bil kaj naredil, vi ste modra ženska, morebiti znate svetovati!

Stana (se prikaže na skalni stezi, in gre mej sledečim pogovorom do srede brvi; tam se z obema rokama nasloni na držaj ter gleda na oder).

Srdána: (posmehuje se). Aha, zdaj me iščete, kaj ne? Očka Bujan se bojé, da bi si njihov omehkuženi sinko kaj žalega ne storil? Tako — tako — (majaje z glavo,) a to bi bilo nerodno za tako bogate ljudi. (Nekaj se domisli.) Hola! (Izleče robec iz žepa.) Ali poznaš to-le cunjo?

Sobin: (vsklikne, stegne roko za robcem). Borkov robec? — Kje ste ga pa dobili?

Srdána: (škodoželjno). Ako je to Borkov robec, išči pri ribah pomoči, lepi dečko! (Na potok kazaje.) Tam le na bregu sem ga našla! Očeta pozdravi, Sobin! čuješ? hi, hi, hi! (Odide v kočo.)

Sedmi prizor.

Sobin, Stana (začenja se mračiti).

Sobin: (stoji kakor okamenel, vsi udje se mu treso). Nij mogoče! v potoku! Tako, hvala bogu, Borko né more ravnati, tako ne sme poginiti. (Začne jokati ter pade na tla.)

Stana: (na brvni držaj oprta, odkritosrčno). Kaj se tako bojite za brata, Sobin?

Sobin: (poskoči, obrne se ter gleda za Stano). Ha, saj sem vedel, da posluša na kakem plotu

ali za kakim grmom, ta radovedni cvrček. (Poskoči zmešan.) Kaj mi pa hočeš?

Stana: (se ne gane). Noriša sem bila, da sem vas pomilovala, da sem vam hotela povedati, da Borko ne leži v potoku, da sem vam hotela še enkrat pomagati!

Sobin: (urno). Ne v potoku? Torej veš, kje je Borko?

Stana: (maje z glavo ter po tihem poje).

Čuri, čuri,
Mali muri,
Čuri, čuri, la la la.

Sobin: (trepeta z nogo.) Ali veš, kje je Borko? (proseč) ali mi poveš?

Stana: (kratko). Ne!

Sobin: (kakor zgoraj). Stana, kaj zahtevaš, vse ti dam, belo jagnje — govori, govovi!

Stana: (se glasno zasmije). Sobin, vi ste neumni!

Sobin: (žuga). Cvrček!

Stana: (pride, mej tem, ko govori, z mostú). Neumni ste! da me imate še za otroka, kakor sem bila pred enim letom, ko sem vam vse verjela, kar ste mi obljubili!

Sobin: (povesi oči). Stana!

Stana: (pride vedno bližje v ospredje, da stoji tik Sobina ter ga gleda prekrizavši roke). Vi mislite

najbrže, da sem pozabila na noč, ko je bil preteklo poletje shod pri naši fari: kdo je prišel takrat v temi iz Boričevega, pa je hotel črez brv iti v dolino, da bi si prikrajšal pot?

S o b i n: (kakor zgoraj). Jaz sem bil, Stana!

S t a n a: (hladno kakor zgoraj). Res je; ker ste pa praznoverni, kakor stare babe, vas je blodeča lučica, ki je skakala pred vami, tako oplašila ter oslepila, da ste nehoté stopili v potok, zgrešivši brv; zabredli ste v tolmun nad málinom, voda vam je segla do goltanca in ko bi vas jaz ne bila slišala klicati na pomoč, ko bi vas jaz ne bila izlekla sè svojim velikim trnikom, — kaj bi se vam bilo zgodilo, Sobin Bujanovič?

S o b i n: Zašel bi bil pod malinska kolesa ter bi bil revno poginil.

S t a n a: (kakor zgoraj). Tako je! ko sva bila pa oba tresoča se in mokra kakor miši izlezla iz vode, kaj ste mi rekli?

S o b i n: (skoraj proseč). Stana!

S t a n a: (kakor zgoraj). Rekli ste: cvrček, ti si mi storila veliko dobroto! kaj naj ti podarim za to? (Zasmehljivo.) Le zahtevaj, ali hočeš kako jag-nje ali eno lepo kokoš, ali kaj sicer? Kaj sem pa jaz rekla?

S o b i n: (nevoljen). Zadrta si se ná-me, rekla si mi, da ne potrebuješ ničesa od mene, da nočeš

ničesa, da si mi zato pomagala, ker sem človek in da se ne daš plačati.

Stana: In ko si mi prisegal, da se ne pre-
makneš z mesta, dokler ne zahtevam kaj od tebe,
češ, da bi bilo sramotno, zastonj sprejemati poslu-
ge od mene, odgovorila sem: Sobin! jaz ne vem, kaj
bi terjala zdaj od tebe, ali bodem li sploh kedaj
kaj od tebe hotela; ko bi se pa primerilo, da bi
enkrat prišla k tebi ter ti rekla: Sobin! to-le do-
pada cvrčku, to le bi rada, ali mi obljubiš, da mi
bodeš to dal? — Kaj bodeš storil?

Sobin: (s povešenimi očmi). Rekel sem: Uže
velja, ako mi je le mogoče izpolniti prošnjo.

Stana: Udarila sva si v roke, pa je bilo
skleneno! — ali je tako?

Sobin: (se sili). Da, tako je — toda —

Stana: (vmes). Pa od takrat je uže preteklo
leto dnij, vi ste se me ogibali uže od daleč, če
ste me videli; nič več niste mislili na to, kar ste
mi obljubili; saj ste besedo dali malemu zaniče-
vanemu čvrčku in ste mislili, da jo bodem tako
urno pozabila, kakor vi storjeno poslugo; a to nij
res; jaz nijsem več tako neumna, ko takrat; jaz
vem, da je samo oni pošten mož, ki dano besedo
izpolnjuje.

Sobin: (jo gleda začuden). Storil sem ti krivico, Stana! nijsem vedel, da znaš tako pametno govoriti.

Stana: (bridko). Od kod bi pa mogli to vedeti? Saj niste nikoli še ene besede govorili z menoj; še le takrat, ko vam je uže v grlo voda tekla, poprej vam je bil cvrček presiromašen in preslab!

Sobin: Stana, molči, saj vidiš kako sem osramoten!

Stana: (se pošastno smeje). Da, to vidim; to me tudi veseli.

Sobin: Zakaj te to veseli?

Stana: (nekako jezno). Zato, ker vas ne morem videti!

Sobin: (osupnen). Zakaj me ne moreš videti?

Stana: Ker vas ne spoštujem.

Sobin: (razburjen). Čuj, cvrček!

Stana: (energično). Poslušajte, Sobin Bujanovič! jaz ne čislam niti vas, ki ste polni napuha, niti vašega očeta, niti vaše matere, kajti naučila sta vas, da ste praznoverni in nehvaležni, in za strahopetnostjo je nehvaléžnost najgrša stvar pri moži.

Sobin: Pregrešil sem se zoper tebe, Stana! toda jaz tega nijsem sam kriv; od one noči naprej si me pogledovala tako posmehljivo, da,

tako prezirno, da sem se te moral ogibati, da me niji glasno zasramovala. Toda zdaj hočem vse popraviti; plačam ti, kolikor hočeš.

Stana: Plačate! Ha, ha, ha! jaz zaničujem vse, kar prihaja od vas, ker niste bili tako srčni, da bi bili sè Stano govorili; le eno besedo od one ure, ko vas je rešila. (Strastno.) Vaše srce je trdo in zlobno, Sobin! sicer bi vam bilo reklo: cvrček od mene nij hotel, da bi ga plačal; zato sem moral obljubiti, da se me je iznebil. Uboga stvar nij zgovorna sraka, sicer bi uže cela vas vedela, da je veliki, napuhneni Sobin Bujanovič boječ se blodeče lučice zašel v globoko vodo; potem bi bili vi prišli k meni lepo zahvalit se, vsega bi bilo konec in jaz bi vas imela za poštenega dečka; zdaj pa bodem morala vse svoje žive dni slabo misliti o vas. Tako je Sobin Bujanovič! lahko noč! (Gre proti koči, mej tem se je zmračilo.)

Sobin: (za-njo). Stana! kaj naj storim, da bodeš zopet dobra? povedi!

Stana: (postoji, urno se zasuče). Prosite me, naj vam odpustim, Sobin!

Sobin: (osupnen). Ej, ti pa veliko terjaš. — Jaz naj bi —

Stana: Mene odpuščenja prosili, bogati lepi dvojček ubogega, grdega cvrčka.

Sobin: (na pol smeja se, na pol jezen). Ti nisi pametna, Stana! Saj storim vsè, kar morem storiti; ne ponujam ti nobene reči več; ponavljam ti samo dano besedo. Povedi mi, kje najdem Borka, potem pa terjaj, kaj naj ti storim!

Stana: Toraj me ne prosiš odpuščenja? dobro! (Ostro.) Naj velja: pripravljen si biti mi vselej na poslugo, naj terjam od tebe, kar hočem, če le nij proti poštenosti in proti ljubemu bogu. Ali mi obljubiš to? — (Moli mu roko.)

Sobin: Dam ti vdrugič besedo in jo bom boljše izpolnoval.

Stana: (mrzlo, roko leno proti mostu steguje). Dobro, pojdi tija-le čez brv, po stezi gori deset korakov do jelševega grma pri skali; v poki, katero ta grm zakriva, pa najdeš brata.

Sobin: (strastno). Cvrček, ako me zdaj nemaš za norca; ako ga res najdem, potem bodeš videla, da Sobinovo srce nij niti trdo niti zlobno in da ti bode vse življenje hvaležno. (Hiti čez brv ter zgine za skalo).

Stana: (sama, skače naenkrat kakor obsedena, tolče z rokama, smeje se ter je neizmerno vesela). Ha, ha, ha! Te imam vendar, lepi dvojček! Ti ošabni kmet, ti bojazljivi, nehvaležni dečak ti! Ne prosiš me, da bi ti odpustila, ker si mi za dobroto storil krivico. Hej, zdaj te ima pa cvrček

v pestéh, ta zaničevani škrateljček. Ha, ha, ha! Jutri je shod, boben bo gmel, piščal bode vpila, vse bode plesalo ter se veselilo — hej — kako bo cvrček plesal — plesal, plesal — (Mesec se naenkrat prikaže na desni ter razsvitli strmo pečino na levi. Stana stoji tako da se njena senca risa na skalo.) Ha, izvedeti morate, ošabne babe iz Boričevega, da ostudna krastača nekoliko več zna, kakor ve vse skupaj! Kako bodem letala pa plavala, vam in njemu vkljub! (vidi svojo senco.) Hejsa, tukaj je moja senca! (Divje vesela.) Pojdi sem, črni fant, jaz nemam drugega plesalca; poskusiva, kaj znava midva! (Poje ter pride kmalo v takt, maha z rokama v zrak ter poje):

Čuri, čuri
Mali muri!

(Peti mora ter plesati po kmetsko in priprosto, brez pretenzije, a ognjeno in divje veselo; mej plesom prideta **Borko** pa **Sobin** izza pečine doli po stezi, ter postojita, objemaje se, na brvi ostrmela gledaje na Stano.)

Sobin: Bog nama pomози! Ali vidiš **Borko**, kaj počenja Stana?

Borko: Čara!

Sobin: (kliče noter). Cvrček, kaj delaš tukaj?

Stana: (se obrne proti njemu). Kaj delam? Plesalca sem si povabila za jutranji shod, kakoršen se mi spodobi. (Pleše naprej.)

Čuri, čuri,
Mali muri! i. t. d.

Borko: (potegne Sobina seboj čez most). Pojdiva proč, mene je groza!

Srdánin glas: Stana, Stana!

Stana: (neha naenkrat ter obrne glavo proti koči). Takoj, babica! (Poda senci poljub). Lehko noč, črni tovariš! (Zasmehovalno dvojčkoma). Lehko noč, bojazljivca! Sobin, nikar ne pozabi, kaj si obljubil, ha, ha, ha! (Teče v kočo smeje se; na pol poje, na pol govori.) Lala la čuri muri — —

Sobin: (gre brez zavesti za Borkom, ki ga seboj vleče). Tega ne bodem nikdar pozabil!

(Vse to tako hitro kakor moči; Stana odhaja v kočo, dvojčka pa za kočo.)

Zastor hitro pade.

Drugo dejanje.

(Veža priproste kmetske gostilne, obširna, s priprostimi, pobeljenimi stenami, mej katerimi se vidijo rujavi tramovi, kakor je pri kmetških stavbah navada; na levi in desni v drugi kulisi stranska vrata, v srednji gardini velik odprt vratni pot, z girlandami iz zelenja okinčan, ki daje vsemu slovesen obraz; godba mora javljati veselo kmetško svečanost.)

Prvi prizor.

Vidák, Stajko, Peter. Več kmetških fantov. (Vsi praznično oblečeni, s šopki na klobuku; stoje pri odprtih dverih pa gledajo ven.)

Vidák: No, zdaj pa morajo vsak čas priti. Maša je uže davnej minola!

Peter: Saj je notri na plesišči uže dosta deklet, pojdimo noter, kaj bodemo zopet na Boričanke čakali?

Vidák: Ker so najlepše iz cele okolice.

Peter: (počasi). Pa najbogatejše tudi.

Stajko: Ti misliš, da doboješ Nadejevo Milúnko, a to ti uže dvojček Sobin prevzame, stavim.

Vidák: (pride v ospredje). Kdo je rekel?

Stajko: Stara Reza iz Boričevega je rekla moji teti, da ima Sobin Milúnko rad.

Vidak: (jezen). Ta dolgopetec, ki je še mlajši kakor vi? Kaj, jaz bolji vem, kdo jej dopade.

Stajko: (se zlobno smeje). No, pa se vendar daje Sobinu tepljati po lici, to so včeraj hlapci videli!

Vidák: (ošabno povzdigne glavo). Kadar bom sam videl, takrat bodem verjel. — Hola, uže gredo; zdaj si pa le iščite plesalk, jaz uže imam svojo.

Stajko: Ba, teh nij nobena; ostane uže tudi nam še katera.

Vidák: (namah se smeje). Za takega pritlikovca se uže še dobi kaka šolska deklica, ali pa kaka stara devica. Le brez skrbi bodi!

Peter: (se smeje). Ha, ha, ha!

Stajko: (besen). Varuj se Vidák! čim manjša je žaba, tem dalje skoči.

(V prizorišči na desni se čuje kmetska plesalna godba, v katerej se slišijo diplje in piščal, a ipak ne preglasna, da se dvogovor čuje.)

Vidák: (se smeje zaničljivo, miga z rameni ter gre

proti vhodu.) Lepa Milúnka spredaj, kakor se jej spodobi.

Drugi prizor.

(Prejšnji, Milúnka, Stamenka, Tihana, Dorka in druga dekleta, vselej dve pa dve, praznično okinčane, v francoski kmetski noši, okusno in lepo oblečene, šopke v nedrji; lepe bele čepice in vsaka eno cvetico na glavi vstopijo pod pazduho se drže, skozi sredo; za njimi več kmetskih fantov; vsi praznično okinčani.)

Vidák: } Živila dekleta!
Peter: }

Vsi prihajaje: Živile, živile!

Vidák: (vrže klobuk v zrak.) Živila krasna dekleta iz Boričevega!

Vse: (se smejejo). Hvala, hvala!

Milúnka: (lepo dekletee, živahno). Lepa hvala, Vidak! ali tukaj uže vse pleše? (Se obrne proti stranskim vratom na desni.) Pa brez nas? menim, da vendar ne?

Vidák: Bog ne daj! Godci nam hoté povedati, da so uže zdavnej zbrani!

Milúnka: (se obzira) Ali so fantje iz Grobanske vasi uže prišli?

Stajko: Vsi so na plesišči, razen plemenitih gospodov iz hiše dvojkov!

Milúnka: Tako! Ej, ej!

Vidák: (grdo pogleda Stajka). No, jaz menim da smo brez dvojčkov ravno tako lahko veseli. (Prikloni se, ter pomoli Milúnki roko.) Milúnka Nadejeva, prosim vas, da plešete z menoj celo svečanost!

Milúnka: (prijazno s priklonom) Žal mi je, Vidák! obljubila sem se uže včeraj Sobinu Bujanoviču.

Vidák: (osupnen) Kaj? kaj? Saj ste se vendar meni obljubili, Milúnka!

Milúnka: (hudomušno) Da bodem enkrat plesala z vami — pa ne danes pri tej slovesnosti; danes si morate uže drugo poiskati!

Stajko: (se obrne na peti). Saj lahko s kako staro devico plešeš, Vidák! nekaj bode uže še ostalo zá-te.

Vsi: (se smejejo) Ha, ha, ha!

Vidak: (jo zlobno pogleda) Nijsem tako hudoben, da bi ti zaklade jemal, nič ne misli! (Godba neha.)

Tretji prizor.

Prejšnji. Sobin. Borko (iz srede).

Vsi: Dvojčka sta prišla! (Pozdravijo se.)

Milúnka: (namrdne se). Nij se jima posebno mudilo!

Sobin: (brata sta oba enako, pa še bogatejši oblečena nego drugi. Ide srčan proti Milúnki). Dober dan, gospica Milúnka!

Milúnka: (hudomušno). Lepa hvala, Sobin Bujanovič! Mislila sem uže, da sta sklenila, praznovati ta shod pri starših za pečjo.

Sobin: (z iskrenimi očmi). Tega niste mislili, Milúnka! Saj dobro znate, da Sobin nema vode v žilah in da nij za to ustvarjen, da bi v sobi čepel.

Borko (ki je bil sè Štamenko govoril): Morala sva starše najprej k maši spremiti, oče je hotel tako.

Sobin: (krepko). Morala sva slušati, kakor lahko uvidite, Milúnka!

Milúnka: (prijazno Sobinu). Prav sta storila. (Na pol obrnena k Borku.) Oba sta pridna sinova. — Toraj, Sobin, ker ste me uže včeraj za plesalko izbrali: (sè smehljanjem sporazumljenja) plesšem z vami najprej.

Stajko: (se je mej tem, da bi se odtegnil Vidákovim srditim pogledom, odmaknil v ozadje ter včasih zlobno pokazal na Sobina; naenkrat zakriči, gledaje na levo skozi vratni pot). Hejsa, Vidák, tvoja plesalka gre, krasno okinčana! Hú, kar vsa gori.

Peter: (gleda skozi vrata na levi, smeje se).
 Tristo vragov, ta se je pa našemila, cel grm ima
 na glavi!

Stámenka: } Cvrček! Cvrček! Hu, kakor
 Tihána: } bi vrabce hotela strašiti.

Stajko: Kakor vsaka čarovnica! Ha ha ha!

Vsi: (se smejejo).

Milúnka: (gleda zvedavo nazaj, kakor drugi).
 Fej te bodi, ostudna krastača! (Godba začne zopet).
 Pojdi, Sobin!

Sobin: (ostrmi, ko čuje besedo „cvrček“, je ne-
 miren, a se ne obrne).

Borko: (ravno tako prestrašen). Idiva noter,
 Sobin, meni se gnjusi! (Oba se obrneta, da bi šla.)

Četrty prizer.

Prejšnji. Stana (v starem, belo pisanem krilu iz kartona, ki je polno cvetic in kratko; v enakej jopici se starošeg-
 nimi rokavi, ki se drže krila; rokavi so ozki in jej
 gredo samo doli čez komolec; volnat predpasnik; okolo
 vratú obledelo modrosvilnato ruto, obrobjeno sè starimi
 čipkami, ki pokriva vrat in pleča, na glavi veliko staro če-
 pico z dolgimi progastimi perutnicami, ki stoje proč; na če-
 picu je tudi rudeča cvetica; bele nogavice z rudečimi pro-
 gami in prav čedne usnjene čizme z zaponami; vse je
 čudno in vidi se, da nij njej merjeno. Ko vstopi, se od-

maknejo vsi na levo pa na desno, tako, da gre skozi špalir. Nekateri se smejejo, drugi jo osupneno gledajo in molče; ona gre naravnost proti Sobinu mimo Milúnke, katera Stáno začudeno in zaničevalno posmehujé se gleda. Stána pa tega ne vidi, nego stopi pred Sobina ter govori s hladno odločnostjo).

Stána: Tukaj sem, Sobin Bujanovič, in ker ste včeraj zvečer zahtevali, naj vam željo izpolnim, plesala bodeva zdaj trikrat skupaj, po litanijah trikrat, po avemariji pa enkrat, kar vse skupaj šteje sedemkrat; dalje ne smete z nobeno drugo plesati, naj bode dekle ali žena, ako vam jaz ne dovolim. Tako mora biti.

Vsi: (na vso moč osupnjeni se pogledajo ter mrmrajo). Kaj! kako?

Sobin: (kakor bi treščilo vanj). Stana — kaj —

Milúnka: (srda se trese). Veš cvrček, da sem uže jaz Sobinu sinoči obljubila, ko me je prosil za celo svečanost.

Stána: (kakor zgoraj). Meni je Sobin prej obljubil! Uže pred enim letom mi je obljubil, včeraj je to obljubo samo ponovil. (Zasramovalno.) Zdaj je samo to vprašanje še, ali se poljubi Sobinu Bujanoviču izpolniti obljubo ali ne.

Sobin: (bori se sam s seboj, vidno besen). Res je, da sem ti obljubil, Stana, in ti tudi lahko terjaš, kar si ravnokar zahtevala. Toda jaz nijsem vedel!

Milúnka: (jezna vmes). Kakó morete takī prikazni kaj obljubiti? (Zaničevalno.) To je se ve da kaj drugega in jaz bi vam pri tem bila na potú. (Zlobno smeje se.) Zakaj bi jemala lepemu cvrčku edinega plesalca, na katerega se sme zanašati; saj mi jih ostaje dosta o na izbiranje, plesati pa znajo vsi enako!

Sobin: (s temnim, skoraj žalostnim pogledom). Tega nijsem vedel, gospica Milúnka, da vam je vsak ljub, da le plesati zna! Pojdi, cvrček! (Podaje roko proč gledaje.) Plesati tudi ti znaš!

Stana: (zmagovito pogleda Milúnko). Jaz mislim da znam, pa še kako! (Ponosno in važno stopa poleg Sobina mej drugimi.)

Borko: (gre za Sobinom, kakor bi mu hotel ubraniti; ta mu pomiga, naj ostane; oba na desno odideta).

Vsi: (začudeni gledajo za Sobinom).

Stámenka: (sklepa roke). Kdo bi bil mislil, da doživimo kaj takega! S cvrčkom pleše ponosni dvojček, kateremu sicer nij bila nobena nas dosta dobra.

Tihána: Ta ga je morala očarati.

Milúnka: (krivaje srd). Meni je vse eno, naj pleše s komur če. Pojdite, Vidák, veseliti se hočeva!

Vidák: (ki je škodoželjen gledal cel prizor).
 Prosil vas bodem za prihodnji ples, gospica Milúnka; za zdaj sem se ravnokar lepi Dorki obljubil.
 (Prime eno dekle okolo pasa, oba odideta oklenena na desno noter.)

Milúnka (grize se v ustna, zá-se). To sramoto mi mora Sobin plačati.

Borko: (razburjen vse to opazivši, vesel zá-se).
 Milúnke vendar ne ljubi. (Stopi k Milúnki.) Plešite z menoj, Milúnka, ter se nikar ne hudujte na Sobina, gotovo je nedolžen! Ta predrzni škrat ga je gotovo očaral.

Milúnka: (se strupeno smeje). Da, sè svojo lepoto pa s krasnim rudečim predpasnikom. — Hvala, Borko, danes ne plešem z nikomur, ki se zove Bujanovič. (Odide na desno noter, dva fanta za njo.)

Borko: (za-se). Ali res pleše s cvrčkom?
 (Gre za drugimi.)

Stámenka (besno). Sobin mora biti nor, da je dekle iz Boričevega, hčer svojega mojstra, osramotil.

Tihána: (nevoljno). Saj vam pravim: očarala ga je; mati Paunka mi je to povedala; črn trak nosi okolo vratú, na katerem visi hudičev krempelj, in če se ta ven obrne, naredi ona, kar hoče.

Peter: (smijaje se). Kaj vraga! Ta hudičevi krempelj moramo videti!

Stajko: (Stámenki, s katero je večkrat skrivaj govoril). Krasna Stámenka, kako je? Hočete? —

Stámenka: (viha nos, prezirno). Ti sicer jako slabo plešeš, Stajko, ako mi pa obljubiš, da se bodeš za Boričevska dekleta maščeval nad nesramnim cvrčkom ter nam dal videti hudičev krempelj, potem plešem desetkrat s teboj.

Stajko: Hejsa! stavim, da storim to brez čaranja. Pojdite, da začnemo to šalo. (Vsi odidejo na desno noter, kakor drugi. Mej tem prizorom se čuje včasi godba v daljavi; oder ostane nekaj časa prazen, vrata na desno so odprta.)

Peti prizor.

Borko (sam pride iz odprtih vrat na desni, takoj potem **Sobin**).

Borko: (komično jezen). Jaz ne morem več gledati tega! Ne vem, kaj bi si mislil o Sobinu; kakor bi bil nem pa slep stoji poleg cvrčka in oči mu vedno iščejo Milúško! Ah! rad jo ima vendar! (Godba neha.)

Sobin: (z desne, strašno razburjen). Hvala bogu! eden ples je dovršen! a umreti mi je, tako se sramujem in jezim! Borko, ko bi ti vedel, kako mi je pri srci!

Borko: (kakor zgoraj) Slabše gotovo ne, kakor meni, ker te morem videti tako žalostnega. Kje pa si pustil plesalko?

Sobin: (nevoljen) Tam, kjer sva stala, ko je godba nehala!

Borko: (goreče) Pleše pa vendar ta mala stvar kakor pero; lepo vaju je bilo videti! Ona ima naj lepše oči v celi deželi in ko bi ne bila tako grdo okinčana, gotovo bi ti ne delala sramote, posebno ker ima tako majhene, čedne nožice.

Sobin: (ga začuden gleda) Kaj si še boš vse domislil! Rajši molči, tolažiti me hočeš o moji sramoti, a kaj me briga ta ostudni cvrček? A Milúnka, Borko, kaj bode ta mislila o meni? (Zacepta.) Ona misli, da sem zloben dečak, in bogvé, da nisem.

Borko: (bridko). Da, Milúnka ti je se ve da ljubša nego celi svet; zakaj si jo pa razžalil zaradi cvrčka, ki se ti tako studí.

Sobin: To tebi lahko povem, a nikomur drugemu. Imel sem jej spolniti neko obljubo, pa ko sem ji jo storil, nisem vedel, da ima ta ostudna krastača tak vdarec pripravljen za-me.

Borko: (dobosrčno). Toda mene je včeraj rešila, in če je tudi čarovnica, dolžna sva jej vendar biti hvaležna.

Sobin: (jezen). Ničesa jej nisva dolžna — nikoli več je ne pogledam — ah! še šestkrat moram plesati ž njo! O, danes se je dobro plačala.

Šesti prizor.

Prejšnja. Milunka.

Sobin: (vesel proti njej). Milúnka!

Bórkó: (stopi nevoljen na stran ter stoji trmo-glavo proč obrnen.)

Milúnka: (za-se). Sama sta tukaj! Rada bi vedela, ali me bode prosil, naj mu odpustim.

Sobin: Milúnka! Res je, da imate uzrok jeziti se ná-me, kajti akoravno se včeraj zvečer nijsva zgovorila, ste vendar morali videti, kako srčno sem želel, plesati z vami.

Milúnka: (bolj žalostno nego zlobno). Mislila sem, da vas razveselim, Sobin, ako se na dan shoda ohranim za vas. Ker ste me pa tako osramotili. . .

Sobin: (goreče). Moral sem storiti to, Milúnka! jaz sem nedolžen; niti slutil nijsem, da vas bodem moral danes razžaliti; (tiho njej) samo vi imate zvedeti, zakaj sem cvrčku . . . (Čuje se velik hrup, smijanje in glas: Pokaže naj, videti hočemo!)

Sobin: (stopi proč od Milúnke, ki gre takoj na drugo stran). Kaj pa je?

Bórk o: Cvrček!

Mil ú n k a: (za-se). Ah, zdaj se začne plesanje!

Sedmi prizor.

Tihana, Stajko, Vidák, Peter, dečaki in dekleta, **Stana:** (brez čepice, lasje jej visé v dolgih, na pol razpletenih kitah doli po hrbtu, višnjeva ruta jej visi odvezana okolo vratú, v roci tišči majhen medaljón, ki visi na črnem traku, trdo na prsi, oči se jej jeze iskrijo; brez sape je ter se trese na vseh udih.) Pustite me, nočem pa ne bom!

Več (jih kliče): Mora! mora!

Stana: Ne prisilite me, ne!

Sobin: Kaj pa imate s cvrčkom? kaj hočete?

Stámenka: Tukaj-le v tem medaljonu, ki smo jej ga izlekli iz prs, ima hudičev krempelj!

Stajko: Ali pa čarovniški abc, s katerim očaruje fante in se tako ponaša.

Mil ú n k a: (zmagovito pogleda). Da, to nam mora pokazati, ta lepi cvrček. (Kaže na predpasnik.) Povedi nam cvrček s čarovniško zastavo, mi hočemo vedeti, s čim si pridobivaš takok rasne plesalce.

Vsi (razven Sobina in Bórka se rinejo proti njej, se smejejo in kričé): Daj sem hudičev kremplj! daj sem čarovniški abc!

Stana: Kdor se me dotakne, mu izpraskam oči!

Stajko: (se smeje). Varujte se, ima kremplje; če pa hoče, pa tudi lahko pokaže netopirjeve peroti! Kajti njena poštena mati je uže odfrčala, ko mladi cvrček še kobacati nij znal.

Stana: (osupneno srdita) O ti grdi jezik ti! (Vidno zadržuje jok.)

Stajko: (kakor bi ne bil čul) Da bi pa hčerka ne zaostala, dala ji je babica, ta čarovnica, hudičeve kremplje, da tudi lahko frči, kamor hoče.

Stámenka: (ki ga vedno podkurja). Da, letati zna, to je pa res! to se vidi!

Stana: (z bridkim zaničevanjem) Blazno ljudstvo! Kaj menite, da bi poslušala vaše budalosti in vašo hudobnost, ko bi znala leteti? Mislite, da bi si dala čepico trgati z glave, ko bi imela kremplje? Ha! ko bi znala leteti, sfrčala bi vam nad glavami, da bi vam vse žive dni šumelo po njih. Mojo ubogo babico, ki je vam in vašim staršem tolikrat pomagala, kolikorkrat ste iskali pomoči pri njej, psujete, da je čarovnica, ker ima več razuma v glavi, kakor cela vas! Fej vas bodi, nehvaležneži! — Da pa vidite, kak hu-

dičev krempelj, kak čarovniški abc mi je obesila okolo vratu, ko sem šla k sveti birmi . . . — (Urno odpre medaljon ter izleče iz njega velikrat zvit, tiskan list, v obliki tiskane molitve, kakoršne se pri birmi razdeljuje; da ga Milunki). Le berite, Milúnka!

Milúnka: (zmešano gleda list, jecljaje). Nočem! jaz . . .

Stana: (zmagovalno smehljanje jej šine čez obraz) A, vi ne znate niti čitati niti pisati, saj vam nij treba! Ste bogati in lepi (pomoli z veselim pogledom Sobinu list). Sobin, dajte, dajte vi te le druhali povedati, kaj je tukaj-le tiskano; meni ne verjemo, (zasramovalno) sami pa ne znajo čitati!

Sobin: (nekaj nevoljen proti Stani, nekaj jezen nad drugimi, vzeme urno list ter čita). „Molitev, po-božne device k materi vseh milostij.“

Vsi: (stopijo ostrmeli nekoliko nazaj) Ah, mo-litev!

Sobin: (skoraj ginen). Ubogi cvrček!

Stana: (vzame mu list iz rok). Čujte, tako se zove moj čarovniški abc; s tem hodevam spat, s tem vstajam. (Zgane list skrbno, zapre ga v medaljon ter vtakne oboje v nedrije.) To je vse moje bogastvo, pa drugega tudi nečem. Dokler nosim to molitev na srci, vé ljubi bog, koliko sem vredna, to mi zadostuje. Pokazala sem vam to, ne da bi se vas bala, kajti rajši bi se bilá dala zadaviti,

nego prisiliti; storila sem vam to radovoljno, zaradi moje babice, katero psujete, da je čarovnica, ki me je pa odgojila v božjem strahu. Zaradi mene se to gotovo nij zgodilo; kajti povem vam: mislite o meni kakor slabo hočete, vi ste preveč babjeverni, preneumni, prestrašljivi, tako, da zaničujem i vašo grajo i vašo hvalo iz dna svojega srca!

Vsi: (brez Sobina in Bórka) Kaj se drzne? potolcite jo, izpodite jo s plesališča!

Sobin: (stopi med-nje, sè silo) Mir! nobena roka se naj ne vzdigne nád-njo, to vam svetuje dvojček Sobin.

Borko: Tako je prav!

Vsi: (mrmrajo).

Sobin: (kakor zgoraj). Mir! Cvrček vam je povedal resnico! — bojazljive šeme ste vi dečaki, da deklico, ki se ne more braniti, tako trpinčite! Sram vas bodi, deklina, da vam tako surovo počenjanje dópada! (Vse mrmra.) Stána, ti si danes moja plesalka, in kdor tebe žali, psuje mene. To si dobro zapomnite, fantini! (Godba se začne.) Ha, godci uže začenjajo; še šest plesov imava! Idi, Stána! (Vse je osupneno ter se giba.)

Stána: (ne verjame lastnim ušesom, oči se jej iskrijo, us tna jej trepečejo, sapa jej zastaja, z vso močjo se brani solzam, s tresočim glasom): Vi se potegujete

za cvrčka, ki vas je danes bolj razžalil, kakor je mislil in hotel! To je prav, to je pošteno od vas. Zato vam pa dajem besedo nazaj: več vam nij treba plesati sè zaničevano siroto, plešite s komur hočete, bodite veseli in srečni! Zahvaljujem se vam, bog vas obvaruj! (Teče proti sredi).

Sobin: (za njo) Ostani, Stána, ostani! Nočem, da mi daš besedo nazaj.

Stána: (stresa odnikaje glavo, steza braneča se, roke, in odhaja skozi vratni pot na desni). Spolnili ste jo pošteno, Sobin, midva sva kvit! (Odide.)

Sobin (stoji nekaj časa, ne vedoč, kaj bi, potem urno): Bórko, pojdiva midva tudi domov, meni se ne ljubi več plesati. (Bórko vidno vesel, gre za njim.)

Milúnka (se zasramovalno smeje): Sobin pa Bórko (odideta skozi sredo, ne pozdravivši navzočih).

Zastor urno pade.)*

*) Godba mora takrat začeti, ko zastor pada; presledek mora biti kratek, tako, da se takoj, ko neha, zastor lahko vzdigne.

Tretje dejanje.

(Dekoracija I. dejanja, hiša. Zvečer.)

Prvi prizor.

Srdána, pozneje Stána.

S r d á n a : (prihaja iz koč, nosi kratek plašček čez poprejšno obleko ter ima košek na roki). Nič mi nij prav všeč, da Stane še nij doma. Tudi grem nerada tja v Boričevo v žetev, toda gospodar plača dobro in v teh hudih časih človek ne sme zamuditi nobenega zaslužka. (Grede se ozre na hišna vrata nazaj). E, kočó uže lahko pustim brez varuha. (Zlobno se smeje.) Praznoverno ljudstvo se boji mojega praga, kakor bi sam škrat čepel na njem, hi! hi! hi! Neumnost je včasih le dobra. (Ko gre proti brvi, pride)

S t á n a : (usopena, zimično razburjena z desne iz za koč. Poslušajte no, babica!

S r d á n a (ostrmi). Moj bog, kako me je ostrušilo to otroče! — Stana! Kaj si uže doma? Pa mi nijsi dala miru, dokler te nijsem pustila na ples, zdaj si pa uže domov pridirjala?

S t á n a: (besno). Ta sramota! to zaničevanje! Besna sem! (Zaccepta). Babica, meni se ne ljubi več tako živeti, pa je. Vi ste vsemu uzrok. Zakaj se vedete, kakor bi bili res čarovnica, dasi ste me odgojili v božjem strahu.

S r d á n a (s pošastnim smijanem). Ker moram denarja služiti, ker moraš ti jesti. Kmet pa čarovnico boljše plača nego doktorja!

S t á n a: (nepotrpežljivo) Denar! denar! Zmiraj mi pravite o denarji, a nikoli ga nijsem še videla; pa to vem, babica, da niste ubožni . . . zakaj pa bi morala jaz v takih capah hoditi mej ljudi!

S r d á n a: (jezno). Kaj? Ali ti nijsem dala danes najlepše materine obleke ká-li?

S t á n a: (se bridko smeje). Da, kaj pak, mi je tudi zelo dopadla, a kaj umejem jaz o obleki? Še le ko sem mej druge prišla, sem videla, da sem nališpana, kakor pustna šema! — Babica! jaz kinča ne maram — ampak (naenkrat energično) smešna nočem več biti. Veste kaj mati: ako človeka zaničujejo, kateremu se hoče srce siramaštva razleteti, to je muka! Ko bi bila vedela, kaka sem,

kako me črtijo in zaničujejo, nikoli bi ne bila Sobina tako osramotila, da bi moral plesati z menoj!

Srdána: (otrpnena) Kdo? kaj? Sobin Bujanovič, ošabni dvojček je s cvrčkom plesal? ali si nora, ali se lažeš?

Stána: (trmasto) Jaz nikoli ne lažem, mati! to veste!

Srdána (bešna): Strupena zalega iz hiše dvojčkov se peča z unuko Ane Srdanke? Nekaj nameravajo s teboj! Povej mi, kaj imaš ž njim?

Stána: Nič, babica! (Ostro jo gledaje.) Povedite mi rajši, zakaj ste kakor obsedeni, kadar govorite o Bujanovih?

Srdána: (srdito) To te nič ne briga. (kriči). Cvrček! Sobin pleše s teboj? Kaj si zaljubljena v dečaka?

Stána: (se zasmеje) Zaljubljena? Ha! ha! ha! Ne, babica!

Srdána: Kaj, ti se mi posmehuješ ter nočeš govoriti z menoj? (Vzdigne zakrivljeno palico.) Le počakaj, ti bom uže izbila resnico iz glave!

Stána: (s prekrizanimi rokami stopi tik pred-njo). Babica, položite palico, jaz se ne dam več tepsti; denes sem stara 17 let; čas otročjih let je uže minul ter ž njim tepežkanje!

Srdána: (povesi počasi roko s palico). Da, da res je! — Tvoj rojstveni dan! Da ubogi črv (skoraj jokaje se) skoro bi ga bila zgrešila!

Stána: (jo prime za roko, resno in dobrosrčno) Nič ne dé, babica! Zahvaljujem se ti za vsak udarec, za vsako trdo skorjo, ki si mi jo dala; učila sem se s tem poterpežljivosti in zadovoljnosti. Zdaj pa je dosta, in žal bi mi bilo, ko bi se me še kdaj dotaknila (energično), kajti braniti bi se ti ne smela, morala bi ti torej ubežati; pa bi ti rajši stregla, kadar ne boš mogla več hoditi.

Srdána: (se joka skoraj po otročje) Da, da, to moraš tudi; kajti drugega nemam nič na svetu, kakor tebe.

Stána: (jo prime za roko, ter ji jo krčevito stresa). Usmili se me torej, babica: daj mi naj debelejšo obleko, samo da bo čista pa cela, da ne bom raztrgana hodila.

Srdána: (zopet vsa poprejšna). Je uže tako prav, kakor je: lišpanje ti je pahnilo mater v pogubljenje, očeta v grob. (Slovesno.) Le potrpežljivo nosi te cunje; boljše je, da te sramoté, nego da te zapeljejo, cvrček! meni se zdaj mudí v Boričevo.

Stána: V Boričevo? Še danes? — Pa vas ne bo pred polunočjo domov, babica!

Srdána: (grede vesela). Pa nese denar, svital denar. Le vlezl se, kadar se ti bo zdelo uže prepozno. (Uže na brvi.) Pa lepo zravnaj praznično obleko, da se ti kaj ne poškodeuje, čuješ? Dobro spavaj! (Gre čez most ter zgine za skalami.)

Stána: (stoji nepremaknena, ter gleda za njo). Praznično obleko! (Prime predpasnik.) Praznično obleko! (Bridko.) Ha, ha, ha! Jo bodem uže lepo zravнала (si odtrga predpasnik.) Zlobna Milúnka te ne sme več psovati, da si čarovniška zastava. (Raztegne jopo, ki mora biti na prsih odpeta ter jako urno zleze iz rokavov, govore:) Več ne bodo cukali za to grdobo. (Modri robec strga raz sebe.) Zopet hočem zlesti v stare cape. (Teče proti ozadju na brv ter zmeče obleko v vodo.) Ná! ná! le plavajte doli proti Boričevemu ter vzemite seboj bolest in sramoto, ki ste jo pripravili njemu in meni. (Pod jopo ima belo srajco s kratkimi rokavi, tako, da je kostum čeden; od prejšnje obleke ostane samo krilo.) Ah! ko bi tudi kesanje moglo iti z vami, ki me trpinči! (Začne se jokati, pokrije obraz z obema rokama ter bridko stoka; hrbet ima obrnen proti Sobinu.)

Drugi prizor.

Prejšnji, Sobin (klobuk na glavi, palico v roci, temno kamižolo lenivo vrženo čez pleča, nastopi uže malo poprej z desne iz za kočice ter začuden obstoji, videč Stánina oblačila plavati po vodi).

Sobin: Cvrček! Ali se ti tako bridko jočeš? Kaj pa delaš tukaj?

Stána: (se prestraši, počasi se obrne proti njemu). Kaj pa delate tukaj, Sobin?

Sobin: (hladno). Voda v dolini je tako globoka, da se ne da iti čez brod; zato sem se hotel čez to brv vrniti v Boričevo.

Stána: (pride z brvi, stopi na stran, s tresočim glasom). Tedaj vam pa ne smem biti na poti!

Sobin: (kakor zgoraj). Hvala! (Gre gori po stopnicah, do srede brvi.) Lehko noč, cvrček!

Stána: (povesi glavo, težko zadržuje solze). Lepa hvala, Sobin!

Sobin: (na brvi stoječ, se mahoma obrne). Zakaj se jokaš, cvrček?

Stána: (se joče ter si z obema rokama briše oči). Saj se ne jokam!

Sobin: Se ve da se! nikar se ne laži, debele kaplje se ti svetijo na lici! Kaj se ti je pa zgodilo? Ali so te zopet cukali in zasmehovali?

Stána: Ne, kar ste mo vi tako hrabro branili, nijsem nobenega onih hudobnežev več videla.

Sobin: (nepotrpežljiv). No, zakaj se pa tako držiš, nekaj se ti je moralo vendar zgoditi?

Stána: (pokrije z obema rokama obraz). Pustite me, Sobin, saj veste!

Sobin: (se vidno bori sam s seboj). Ali žaluješ zaradi prepira v krčmi, ali se zaradi tega še jokaš?

Stána: (se ne more več držati). Jokam se, da je ljubi bog moral ustvariti tako borno stvar, kakor sem jaz, ki nij nikomur v veselje, nikomur v korist, sama sebi pa v največjo nadlogo na svetu. (Pade na holmec v ospredji na levi ter skriva obraz.)

Sobin: (ginjen za-se, prihajaje počasi z brvi). Veš kaj, cvrček, ti se mi smiliš; vedno sem te čul sméjati se ter zasramovati druge; še mislil nijsem, da se znaš jokati.

Stána: (vzdigne glavo kakor spremenjena, od zdaj naprej nežna in mila). Ti si mislil, kakor drugi, da sem iz kamena; zato ste me pa vedno brcali ter sovražili.

Sobin (vednobližje): Mislil sem, da si hudobna, Stána, in vsakdo je bil teh mislij; če te torej črtijo, si sama temu uzrok.

Stána: (se pazno poslušaje vzdigne ter vsede na holmec, sè sklenenimi rokami in povešeno glavo, nežno in tiho). Jaz nijsem vedela, kako me vsi črtijo. Prav imate, hudo sem se pregrešila proti vam. A nikdo ne vé, zakaj.

Sobin: (nežno in resno). Jaz te ne sovražim, akoravno si me silila, naj plešem samo zaradi tega, da bi se maščevala nad menoj; a delal sem ti krivico.

Stána: Res je, hotela sem vaš ponos žaliti, kajti imela sem vas za nehvaležneža, za strašljivca; danes pa sem se prepričala, da ste samo praznoverni, da se bojite samo čarovanja. Proti takim, ki so vam enaki, ste srčni, potegujete se za tlačnega siromaka ter znate spolniti dano besedo; zato bi skoro umrla kesanja, da sem vas spravila v tako zadrego. (Strastno.) Toda Sobin, kakor gotovo ljubim boga, nijsem vedela, da imaš zares Milúnko rad in da te bodem s svojo trmo storila tako nesrečnega.

Sobin: (skoraj nepotrpežljiv). A kaj nesrečen, če se mi kaka lepa deklina namrdne. — Pa zdaj ne govoriva o Milúnki, nego o tebi, ubogi cvrček, ki si delaš sama krivico, pa morebiti še ne veš tega!

Stána: (se pomakne na stran, kakor bi se hotela umekniti). Ne, Sobin — jaz ne vem, da bi bila delala

krivico; povedite mi, kake napake imam, popravila je bodem, če le morem.

S o b i n: (jako začuden, stopi malo bliže, opre se na palico ter spusti kamižolo na tla, pa ne opazi tega). Ker si tako dobrosrčna, kakor nijsem nikdar mislil, povedati ti hočem z lepo, zakaj te nihče ne ljubi niti ne spoštuje, dasi ti prav za prav nihče ne more nič slabega očitati. Temu je to uzrok, ker sama sebe nič ne čislaš; ne obnašaš se, kakor odraščeno dekle, nego ako se domisliš, sedeš na najbolj divjega konja ter dirjaš po paši, da noben dečak ne tako. Če ima človek veliko srčnosti, če se ne boji nobenih rečij, je pač dobro; toda pri ženski se to vidi, kakor bi hotela vseh oči obračati na-se. Tako se ti vedeš; zato te dražijo ter ti dajó imena; ti pa si razumna in imaš oster jezik, slepiš ljudi sè svojimi skrivnostimi, ki jih drugje slišiš; potem se te bojé, kogar se pa bojé tega sovražijo, Stána! Zato bi bilo dobro, da bi ne počenjala takih rečij, ki so uzrok, da si na slabem imenu!

S t á n a: (ki je mirno in pazno poslušala). Kakih rečij?

S o b i n: (počasi). No, kaj si pa počenjala včeraj zvečer skrivnostnega, ko sva te z mojim bratom zapuščala?

Stána: (pomišljuje). Včeraj? Aha! Blazna sem bila, skakala sem ter pela in se veselila, ker sem vedela, da bodem danes s teboj plesala — pa sem kramljala sè svojo senco! To večkrat delam, kadar je mesec v ščipu, ker sicer nemam nikogar, da bi govorila ž njim. (Nežno.) Mislila sem, da to nij nič hudega!

Sobin: (na pol neveren, na pol zvedav). Ti si pač čedna stvarica, mali cvrček; človek ne zna, ali si dobra ali zla. (Ko sledeče govori, se vsede počasi k njej, kakor nehote.)

Stána: (premišljivo). Tega sama ne vem, mislila sem vedno, da nijsem hudobna; a ker menim, da nij tako, hočem vse resno prevdariti — toda prevdari i ti, kako siromašno osodo imam: 7 let sem bila stara, ko sem izgubila mater. Pravijo, da je z nekim lepim vojaškim zdravnikom potegnila, ko so vojaki bili toliko časa v naši okolici. Vse govori slabo o njej, a jaz ne vem ničesa; samo to, da me je zelo rada imela. (Solze se ji udero.) Pa me tudi nihče na svetu nij imel tako rad, kakor ona; kajti moj oče je bil tih, nataknen mož, ki se nij brigal za-me in je tudi kmalo potem umrl. Odkar me je ona vzadnjič poljubila, me še nij opihnila nobena človeška sapa; nobena roka me nij še pobožala in nihče me ne bode več

ljubil. Jaz sem res prav siromašna, zapuščena sirota.

S o b i n: (se trudi, držati solze). No, no, nikar zopet jokati, Stána!

Stána: (si obriše solze). Prav imate, Sobin! sè solzami, ki nikomur ne padajo na srce, se človek slabo brani; hrabra hočem biti. (Hladno in mirno.) Ker sem bila torej sirota, vzela me je babica k sebi kot breme. Tepež pa lakota sta me odgojevala, kamen bi morala geniti moja siromaščina, samo človeka nij mogla. Vsak dan so mi očitali materino pregreho ter so njo samo psovali; gledi, tega nijsem mogla prenašati. (Globoko ginenena.) Moja uboga mati mi je bila vedno mati; naj je še tako grešila, vendar jo bodem vse žive dni nosila v svojem srci. Ako jo torej psujejo, da je vojaška ljubica (trese se jeze), me to tako razbesni, da ljudem očitam brez ovinkov njihovo hudobnost. Toda verjemi, Sobin (s trdno poštenostjo položi roko na prsi), jaz se borim samo z besedami za njo, a škodila še nijsem nikoli nobenemu človeku.

S o b i n: (ki vedno pazno posluša). To je lepo od tebe, Stána!

Stána: (mirno) Dolžnost mi je, da se ne čislam sama sebe, kakor ti praviš, ubožna sem, kakor cerkvena miš; ničesa nemam, da bi se na-

pravila malo lepše; pa tudi vem, da sem tako grda, kolikor se da, zato pa tudi nijsem tako neumna, da bi mislila, da me obleka stori lepšo, kakor me je ljubi bog hotel imeti!

Sobin: (z vidnim strmenjem in dopadajenjem). Veš kaj, Stana, kadar nijsi v tistih pisanih cunjah, nijsi ravno tako grda; bog vedi, kaka bi bila v Milúnkini obleki?

Stána: (hladno). Vedno bi bila cvrček. Naj bode, kakor je! Sobin! zaradi tega, da sem grda, mi nij še noben las osivel. (Humoristično.) Saj vem, da mi ljubi bog ravno tako malo očita, da imam grd obraz, kakor jaz njemu.

Sobin: (goreče). Saj sem ti rekel, da nijsi grda. Bórko mi je še danes rekel, da imaš tako lepe oči (jo bistro gleda). . . . take oči

Stána: (kakor zgoraj). A, kaj, meni je vse eno, naj imam kakoršne oči hočem; kajti čisto prav mi je, da onim nijsem všeč, ki meni ne dopadajo. Ko bi bila lepa, bi se zdela samo evemu všeč, ki bi meni bil všeč, drugi pa naj bi me (smeje se) imeli za čuka, to bi me malo brigalo.

Sobin: (jo zamišljen opazuje). Da, to ti uže verjamem. Pri tebi je eden toliko vreden, kakor drugi, da le plesati zna. Čuj, cvrček, ti si mi dala več misliti, kakor sem celo življenje mislil. Rad bi, da bi te vsi ljudje poznali, kakor jaz.

Stána: Za druge mi nij čisto nič mari, rekla sem ti, Sobin, da mi nij treba nikomur dopadati, ki meni ne dopada!

Sobin: (jo strmeč gleda). Ako se pa opravičuješ meni nasproti — — (obstane), mislil bi kmalo kdo — da se — —

Stána: (biva nemirna, vstane ter se ozira). Bog né daj! solnce je uže zatonilo, noč takoj nastopi. (Veselo.) Ali slišite, kako cvrčki cvrčé, Sobin? Moja vesela rodbina me kliče, jaz moram noter!

Sobin: (poskoči). Vrag me vzemi, jaz se moram pa v Boričevo vrniti.

Stána: (na pol zasmehljivo, na pol dobrosrčno). Ubogi Sobin! imeli ste plesati ter dobro jesti, pa ste celo uro pri meni preživali.

Sobin: (resno). Te ure nijsem izgubil, Stána! zdi se mi, da sem preje dobil nego izgubil, zapustivši plesišče.

Stána: (s hlinjeno zvedavostjo). Zakaj ste storili to, Sobin?

Sobin: Ker me je kačila surovost, s katero so te odgnali; pa, ker sem besedo od tebe vzela nazaj.

Stána: (kakor prej). Recite rajši, ker nijste mogli prestajati, da bi bili z Milúnko v razprtiji. A tolažite se, Sobin! razdvojila sem vas z ljubico, hočem vas pa tudi sprijateljiti ž njo.

Sobin: (raztresen). Pa Milúnka nij bila še nikoli moja ljubica! (Si popravlja lase s čela.) Pusti jo zdaj pri miru, ljubše bi mi bilo, ko bi se najprej s teboj sprijateljil.

Stána: (vesela). Z menoj? Ej, ej, meni se zdi, da sva postala dobra prijateljja, Sobin?

Sobin: Prijateljja ne moreva biti, ker sem te tako hudo razžalil, Stána; ker sem te tako zaničeval, da sem te po plesu zapustil, ne da bi te bil poljubil, kakor je pač navada, kadar je svečanost.

Stána: Na to niti mislila nijsem, Sobin!

Sobin: (ognjeno). Toda jaz mislim zdaj na to, Stána! Ti si me sama izvolila za plesalca, Stána, zato hočem zdaj, kar mi gre. (Stopi bližje.)

Stána: (resno). Pravico ste imeli, Sobin, poljubiti me na plesišči o svitem dnevu; pred vsemi me nijste hoteli; zdaj terjate poljub, ko sva sama, ko se uže mračí, (hudomušno) zdaj pa jaz nočem.

Sobin: Zakaj pa ne, Stána?

Stána: Ker nij pošteno, Sobin; ker nijsem več malo dekletce in ker še nijsem, kar sem živa, poljubila nobenega fanta, niti nobenega ne bom, nego onega, ki mi ga bog, ako mu bode všeč, odloči za moža.

Sobin: (se je oklene). Stána!

Stána: (se mu burno iztrga, skoči kakor blisk za dva koraka nazaj, tresoča se, urno). Ne! ne! ne! Sobin! Ti bi me zdaj samo zato rad poljubil, ker mojega obraza ne vidiš, jutri, če bi bil ples, pa bi te bilo uže sram, da si poljubil gnjusnega cvrčka, pa bi se zopet zaničljivo ustopil na stran, ko bi šla mimo tebe, kakor sicer. A tega bi zdaj ne mogla več prenašati, ker me poznaš kakor ljubi bog! To bi me zopet shudilo, a jaz nočem biti več huda. (Urno zopet vesela ter odločno.) Jutri moraš poljubiti lepo Milúnko ter jej reči, da je mali cvrček včeraj imel več pameti, nego razumni Sobin iz hiše dvojčkov. (Moli mu roko, veselo.) Vdari pobratim! Lehko noč!

Sobin: (na pol jezen, na pol osupnen). Ti imaš lahko več razuma, nego jaz, Stána! Kajti zdi se mi, da si ga i meni ugrabila. Jaz bi bil strašljiv dečak, ko bi te zdaj tako pustil oditi, in mislim, da te zdaj še tembolj moram poljubiti, ker me hočeš tako osramočenega odpraviti (za-cepta nevoljen). Toliko ti povem, Stána (gre dva koraka proti njej,) jaz se ne ganem z mesta, dokler se mi ne vdaš. (V daljini se čujejo glasovi.)

Stána: (teče na levo, naenkrat posluša). Pst! Tiho, Sobin! Ali ne slišiš govorjenja? Ljudje gredo!

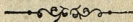
Sobin: (prestrašen posluša). Res je!

Stána: (urno). Vedno bližje, to so pač oni, ki se iz Boričevga vračajo. Veš kaj, Sobin, urno se napoti, ako hočeš, da se jim umakneš. (S posiljenim šaljenjem.) Ali pa tukaj ostani, ako imaš dosta srčnosti (glasovi se zdaj čujejo jako blizo) veljati za ljubimca grdega cvrčka!

Sobin: (zacepta, nekaj časa ne vé, kaj bi, potegne si klobuk na glavo ter vrže urno kamižolo čez pleča). Stána, midva nijsva govorila zadnjikrat zdaj. (Gre urno čez most ter zgine mej skalami na levi. Glasovi se čujejo vedno bližje.)

Stána: (stoji sè sklenenimi rokami ter gleda za njim.) Kako teče! (Preneha, viha ustna.) Tako mora biti človeka sram, da se imenuje mojega ljubimca? Teci Sobin, teci, saj te ne ujamejo več! Da, da, jutri moraš Milúnko poljubiti, toda cvrčka nikoli ne! (Odide v hišo.)

Zastor pade.

Četrto dejanje.

Odprta, ne velika okolica, v sredi odra dreveša, na desni priprost vodnjak, za njim velik hrast sè širokim deblom; zraven kamenena klop.

Prvi prizor.

Sobin, pozneje Borko.

Sobin (z desne, oblečen kakor v prvem dejanji, golorokali v kamižoli, jako razgret; nastopi urno in gleda v stransko kuliso na levi): Je uže res, oče stopa v Nadejevo hišo. Kaj pomenja to? Uže pol leta ga nij bilo v Boričevem, pa še takrat je le ob nedeljah hodil tja. Prav zdi se mi, da ima šopek cvetlic v gumbnici. (Posiljeno smijaje se.) Kaj! menda vendar ne gre snubit? (Gre k vodnjaku.) Ali je vroče! (Na desno noter.) Voli toliko da sopejo, ohladiti se hočem tukaj-le v senci. (Sede no klop ter si otira znoj.) Pa vrag znaj, kar je bil shod, nemam mirú; zdi se mi, kakor bi imel po žilah

šivanke namestu krvi. Kaj je temni obraz temu kriv, ki mi ga Milúnka uže tri dni kaže? (Nevoljen) Še ne zahvali se mi ne, če jo pozdravim. A — to me ne muči. (Poskoči.) Cvrček je kriv! ta deklica mi je morala oni večer to narediti. Kar raztrgal bi se, da sem moral tako neumen biti! Bog vedi, kako je to: v onem trenutku bi bil tako rad poljubil malo čarovnico, kakor bi pod živim bogom ne bilo nobene deklice več. Ko bi še ona ne bila imela več pameti kakor jaz, bi se moral danes jeze zariti v zemljo.

Bó r k o: (usopen z desne, gleda okoli sebe). Hvala bogu, da si tukaj, Sobin! Pa saj sem vedel da si, ker sem tvojo živino videl pohajkovati po paši!

Sobin: (osupnen). Bog si ga vedi, Borko! tudi ti si prišel v sredi tedna? Te je li oče posljal v Boričevo?

Bó r k o: (skrivnostno). O, bog obvaruj! To mora biti prav skrivnosten pot. Ko je slišal, kaj se je na plesišči godilo, je bil najprej besen, potem sta se pa oče in mati v malo sobo zaprla ter sta se posvetovala. Potem je šel oče po pražnjo suktnjo, pa hajdi na pot, tako tiho, kakor mačka, kadar zalazuje. Jaz sem dejal: gotovo gre v Boričevo, da izpove Sobina ali pa Milúnko. In res, komaj je bil pet minut z doma, pa je zapazila mati, da je pipo

doma pozabil; to se mu še nij primerilo, kar kadi. Hitro me pošlje za njim. Ali te je iskal?

Sobin: (nemiren) Ne, stopil je prej tam-le v hišo. Ali si lahko misliš, kaj hoče pri Nadejevih?

Bórko: O bog obvaruj, na take reči nemam časa misliti. (Zelo vesel). Misli si Sobin: cvrčka sem srečal v vinogradih!

Sobin: (urno). Res? Torej si ga res srečal?

Bórko: (oči se mu svetijo). No, se ve da, pa še kako? Skoraj bi je ne bil spoznal ko bi ne bil videl njenih malih, čednih nog. Pa kako čedno je oblečena. Pa je rekla prijazno: dober dan, Borko! in je tako prisrčno govorila z menoj, da bi ne bil nikdar mislil. Potem sva šla pa še precej pota skupaj.

Sobin: (nehote nevoljen, sam za-se). Tako srečen je bil ta dečak! (Glasno.) Kaj? javno si šel s cvrčkom?

Bórko: (izgovarjaje se). Šla sva mej trtami, nihče naju nij videl.

Sobin: (nevoljen) Mislil sem, da je ne moreš trpeti.

Bórko: Veš, delal sem kakor ti in drugi, zdaj jo imam pa uže zelo rad.

Sobin: (hodi sem ter tja, kakor prej). Tako? Glej, glej! To je pa čudno. (Zá-se.) Zdaj jo pa še ta rad ima! Kdo bode meni torej zameril?

Bórkó: (si menca roke). Prav veliko sva kramljala. Pripovedovala mi je — —

Sobin: (prestrašen urno). O plesišči?

Bórkó: (ga debelo gleda). Ne! o Milúнки, pa da jo imaš ti rad, pa da bi vaju rada zopet sprijaznila. Prosila me je, naj pomagam, da te spravi z Milúńko!

Sobin: Kaj to njo briga? (Jezen) Naj za-se skrbi, ne pa zame!

Bórkó: (začuden). No, kaj si pa tako hud, nehvaležen dečak! Stanica je poštena duša. Rekla mi je: Ne greni Sobinu življenja; delaj, pa ne sanjaj in ne kujaj se, potem te bodo vsi ljudje, ki te zdaj ne morejo videti, radi imeli. Pa sem hitro vprašal: Ali ti tudi cvrček? Mala čarovnica se je pa smijala ter prikimala: ako mi obljubiš, da postaneš priden fant. Uže velja, pravim jaz, pa sva si vdarila v roke! — Zato sem prišel (dobrosrčno), da ti povem, da hočem postati zdaj čvrst dečko, kakor ti, Sobin, in da celo nič nemam proti temu, ako tebi Milúńka dopada!

Sobin: (nekaj jezen, nekaj vesel). Tako? No, to je prav lepo; zdaj pač ne smem imeti nič proti temu, ako tebi kaka deklina dopada.

Bórko: (strmeč). No, kaj pak, da!

Sobin: Pa nij vse eno, katera je. (Jezen.)

Vsaka mi nij po volji — pred vsem pa — (obstane) te moram svariti pred cvrčkom, veš!

Bórko: (počasi kakor zgoraj). Pred to! jaz pa mislim, da bi ravno ta človeka — —

Sobin: (naenkrat). Začarala — da, jaz tudi to mislim — kajti če tebe pogledam (za-se) pa sebe, (glasno in odločno) z eno besedo: ogibaj se cvrčka! to ti svetujem; nevarno je!

Bórko: (prestrašen). No, da, da! Le nikar ne bodi tako divji, saj ne mislim več na-njo.

Sobin: (sem ter tje hodi). To bode prav, sicer pozabiš vse drugo.

Bórko: (se vstraši). Kaj, za boga! sem pozabil? (Izleče mošnjo s tobakom iz žepa, iz katerega gleda pipa.)

Sobin: (na pol smeje se, na pol jezen). Ti porrednež ti! Zato je prišel sem? Oče je pri Nadejevih. Veš kaj, ti bi šel pa tudi lahko malo pogledat, kaj stari kuhajo, he?

Bórko: (kima umno). Hm! bom poskusil, pa mislim, da lahko uganem. (Naenkrat resno.) Čuj, Sobin, kaj ne, da me bodeš zmiraj rad imel, zmiraj, če se prav oženiš, he?

Sobin: (se zasmeje). Oženim, ha! ha! ha! To naj te le nikar ne skrbi, če te kaj drugega ne!

Bórko: (stresa glavo). No, no, kdo vé, če pa cvrček Milúnko zopet pomiri; (naenkrat zopet burno) pa ti še enkrat rečem: Stana stori vse, kar hoče!

Sobin: (zacepta). Ali uže zopet s cvrčkom začenjaš? Pojdi, kamor imaš iti!

Bórko: (se vstraši). No, no! ti medved ti! tak nijsi bil še nikoli; bog ve, kaj ti je cvrček storil.

Sobin: Ali čem jaz očetu pipo nesti?

Bórko: Ne, ne! grem uže jaz. Oh ubogi cvrček! (Odide za 3. kuliso na levi.)

Sobin: (sam, hodi sem ter tja). Tega gizdalina, ki je nij mogel trpeti, je tudi zapeljala. Še tega se je manjkalo v rodbini, da se tak otročaj v to dekle zazijá. (Postoji.) Da, da, stara sva enako! Toda jaz sem za deset let pametnejši, pa drugačen korenjak, pa se je še nijsem upal poljubiti. Hm! škoda, da je nijsem! Kdo je pa vedel, kaj v tem cvrčku tiči. (Poneha) Jaz cvrčka iščem uže tri dni, pa ga nij nikjer, temu trapa-stemu pobalinu pa kar naravnost v roke leta. Bog ve, kako bi mene pogledala, ko bi me srečala. Kakor Bórka! (Naenkrat poslušá.) Kaj sem znorel, da povsod slišim njen lepi glas? — ali — (gleda na levo). Ne, ne, tam le stoji z Milúnko; saj me je po vseh udih streslo. (Radoveden.) Kako

govori ž njo ; bog vedi, ali jej pripoveduje zgodbo o blodeči lučici, ali ka-li ? Sem gre, moram vedeti, kako bode puskušala spraviti me z Milúnko, naj bode kar hoče ! (Urno skoči za drevo za vodnjakom.)

Drugi prizor.

Prejšnji. Stána, Milúnka (v priprostejši obleki, nego prej, a vendar v veliko boljši, kakor Stána ; nese škať nastopaje).

Pusti me primiru, cvrček ; tri dni uže laziš za menoj, a jaz nemam časa, da bi poslušala tvoje budalasto čenčanje. (Porine posodo nevoljna pod cev.) Vse je zastonj, kajti jaz ne verjamem, da bi ti bil Sobin samo zato besedo dal, ker si mu pokazala, kje je njegov brat skrit.

Stána : (jako priprosto, a lepše ter okusnejše oblečena, kakor v prvem dejanji ; daljšo jopico ima, daljše krilo. Na glavi ima čedno čepico, kakor Milúnka, samo, da je priprostejša, lasje jej visijo v dolgih kitah doli po hrbtu, nežno ter priliznjeno). Zaradi tega jo je samo ponovil, kajti povedala sem vam uže, da mi jo je dal uže lansko leto tisto noč, ko je hotel iti urno čez potok, pa je brv zgrešil.

Milúnka : (hudomušno) Potem si mu pa ti morala priti pomagat, kaj ne da, uže vém !

Sobin: (stoji za drevesom, da ga deklici ne morete videti, pač pa občinstvo; za-se) O blodeči lučici pa ne pove ničesa!

Stána: (pohlevno). Zato je mislil Sobin, da sem mu storila dobroto, pa da mi mora biti hvalen. Zato bi ga morali rajši hvaliti, nego da se mu srdite, Milúnka, kajti znano vam je, da nij za nikogar posebno veselje ali čast, če pleše z majhenim cvrčkom, kakor je, če pleše z vami. Ako mi je Sobin torej žrtvoval svojo najljubšo željo, da bi spolnil besedo, ki mi jo je zastavil, je vrl fant in vi bi morali veseli biti, da imate ljubimca, na katerega smete biti ponosni.

Milúnka: (potegne škafo iz pod cevi, ga postavi na ogál vodnjaka ter se opre s komolcem nanj; zaničljivo se smeje). Ponosna, jaz? Ki imam lahko na vsak prst deset ljubčekov, naj bi bila ponosna: na Sobinovo ljubezen? — Ha! ha! ha!

Stána: (jako resnobno). Da, ponosni smete biti, Milúnka! Vsaka devojka, in če je tudi kneževska hči, bi smela biti ponosna, da ima Sobinovo srce! Kajti on je več vreden, kakor vseh vaših deset ljubčekov, ali koliko jih uže imate! On nij samo najčednejši in najbogatejši fant v pokrajini, on je tudi najpoštenejši, on je priden sin in ker starše čez vse spoštuje, bode tudi soprogo imel v čisljih. Sobin je naj pridnejši delavec v celi vasi in nikdo ga še

nij nikoli videl, da bi bil pijan ali pa da bi kvartal. Sobin nij imel nikoli nobene druge ljubice, kakor vas, to ne morete o nobenem drugem vaših ljubimcev reči. (Energično.) Na takega moža bi imeli pač ponosni biti, Milúnká!

Milúnka: (zasramovalno). Jaz v njega nijsem bila še nikoli zaljubljena, pač pa vem dobro, da je bil on v mene, a nij imel toliko srčnosti, da bi mi bil povedal.

Stána: (ostrmi). Tega vam nij povedal? Kaj? (Urno se strezuje.) Pa vas vendar ljubi, ko bi bili videli, kako nesrečen je bil na plesišči!

Milúnka: (zasmehljivo). To se ne verjame kar tako. Kaj meniš, cvrček, da sem nema ali slepa, ali imaš Milúnko za neumnejšo, kakor si ti? Kaj te nij tako gledal, kakor bi bila ravno tako lepa, kakor si grda? Kaj nij dirjal za teboj, ko si bila odšla? Hà, to bi bil lep ljubimec za Nadejevo Milúnko! — Pusti me pri miru, pa imej sama tega dolgočasnega ljubčeka, sitna muha, gotovo je prvi in zadnji, da mu dopadaš!

Sobin: (burno ginen poslušá, mahoma se vidi, kakor bi storil sklep, nalahko se splazi izza drevesa po prstih v ozadje ter gre čez oder na levo).

Stána: (s tresočim glasom). Komu bodem jaz dopala?

Milúnka: (zaničljivo). No, dolgopetemu dvojčku? (Smeje se.) Le brez skrbi ga imej, jaz nisem nikdar marala zanj.

Sobin: (kakor bi bil še le zdaj nastopil, veselo hitro). Ah tukaj le ste, Milúnka? Oče Nadej so me poslali, da vas popeljem domov. (Kakor da bi Stano še le zdaj videl, prijazno.) O, Stánica! dober dan, cvrček! kako pa, da si tudi ti prišla enkrat v Boričevo? Kaj delaš tukaj?

Milúnka: (srdita zaradi njegove prijaznosti s Stáno, zasmehljivo). Vse zastonj, Sobin, kajti cvrček me preganja korak za korakom, ter me muči, naj se sprijaznim z vami!

Sobin: (debelo gleda Milúnko, potem Stáno, potem zopet Milúnko). Sprijazniti? Z menoj? Kaj pa meni vendar cvrček, kaj sva se kedaj sprla?

Milúnka: (jako zadeta). No, jaz mislim, da vaše obnašanje na plesišči — vaš spomin je kratek, Sobin!

Sobin: (ostro). Vi se motite, Milúnka, moj spomin je jako dober; natanko še vem, da se vam nisem obljubil oni dan za plesalca, nego vi ste mi podali prva roko!

Milúnka: (ostrmi, se vgrizne v ustna, obrne se proč).

Sobin: (kakor bi nič ne videl). Rad bi jo bil tudi sprejel, ko bi, kakor veste, cvrček ne bil

starših pravic imel do nje. Pa ko bi tudi res bilo, povedi mi Stána (se resno obrne k njej), kako je to, da se ti mešaš v to stvar? Ti morebiti misliš, da sva midva (ozre se na Milúnko) zaljubljena in da sva uže kedaj o tem govorila? Še mislila nijsva nikdar na to?

Milúnka: (skoraj brez glasu). Saj sem uže rekla tej sitni muhi, ali slisiš zdaj cvrček?

Stána: (otrpneno sklepa roke) Sobin! morala sem misliti — — —

Sobin: (vmes). Da mi lepa Milúnka dopada. Da, kaj pak, kako bi mladenču, ki ima oči v glavi, ne dopadlo tako lepo dekle; a zaradi tega še nij treba, da bi bil zaljubljen vá-njo, še manj pa, da bi jo snubil.

Milúnka: (nad vse razburjena, a sili se, da ne pokaže tega; zasmehljivo) Dobro govorite, Sobin! Posebno če sta dva uže zaročena, kakor vidva. — Jaz pa sem si moža izbrala, kajti pametna ženska ne bode vzela gizdavega, lišpavega dečaka; vi pa ste osrečili cvrčka z vašim srcem, ker ravno tako dobro veste, kaj vam pristuje — kakor jaz, kaj se za-me spodobi. (Se prikloni.) Le varujte se, Sobin Bujanovič, da vam ljubica ne zbezlja na metli skozi dimnik! kajti bezljanje je tej rodbini uže prirojeno. Potem pa v celi deželi ne dobite več take ljubice, kakor je ta! Dobro srečo, krasni cvrček! Hi! hi! hi! (Se prikloni, vzame škaf ter odteče, odkoder je prišla.)

Tretji prizor.

Sobin, Stána.

Sobin: (gleda za-njo). No, to bi bila so-
proga zá-me — v prvih osmih dneh bi jej bil golta-
nec zivil, Stána! (Obrne se z bliskajočimi očmi k njej.)
Vrag vedi! Ko bi tebe ne bilo na plesišči, bi se bil
pa pošteno spekel ter bi bil zdaj — kaj, kaj ti pa
je? — Bleda si, kakor duh ter se treseš!

Stána: (se premaguje). Sobin! moj bog, kaj
si pa mislil, da si Milúnko tako osramotil? Zdaj ti
ne more več odpustiti!

Sobin: (jezen) Saj mi tudi ne sme, kajti
nikdar jej ne odpustim, da ti je dobro voljo povrnila
s tako zlobnim zaničevanjem. Kar je o meni govo-
rila, za to se ne brigam; a zaradi tebe sem jo moral
kaznovati, da si izvedela, da nisem bil nikdar spo-
razumljen ž njo!

Stána: (vedno bolj razburjena). Sobin —
kaj si blazen? Lepa Milúnka bode —!

Sobin (vedno bolj ginen): Kaj, Milúnka! —
Saj si ti desetkrat lepša, kakor Milúnka.

Stána: (sklepa roke ter ga stermé gleda).

Sobin: (nadaljuje). Ti si lepša, kakor katero
si bodi dekle. Ti nisi lepa samo zunaj, kakor

druge, nego i znotraj. Ti si bolj razumna, bolj poštena, kakor druge in da ti povem vse: naj se branim, kakor se hočem, ti si mi vedno pred očmi, vedno mislim ná-te, naj te vidim ali ne.

Stána: (ki se trese na vseh udih, vedno nazaj stopa, čém bolj se ji Sobin bliža, in se vidi, kakor bi sama sebi ne verjela, jeclja). Kaj? kaj?

Sobin: (nadaljuje). Zdaj vem, kaka mora biti soproga, da jo mož ljubi več, nego štiri tedne; da jo ljubi vedno.

Stána: (kakor zgoraj, v razburjenem, brezsapnem ginenji). Ljubiti? Mene je v stanu kak človek ljubiti?

Sobin: (nad vse nežno). Da, ljubiti, da bi ti dal srce in dušo za zmiraj. (Stegne roke proti njej.) Ko bi le ti zadovoljna bila z njima!

Stána: (je prišla do klopi tik drevesa, stega, kakor bi se branila, roke od sebe, prime se potem zopet za srce, stisne roke na prsi ter tiho jeclja) Ne, ne! ne! (ter pade omotena na klop, tako da s hrbtom sloni na vodnjaku).

Sobin: (osupnen). Moj bog! Stána! Kaj pa je? (Prime jo za roke.) Mrzla je, kakor led. (Kliče.) Stána, za božjo voljo!

Stána (globoko vzdihne).

Sobin: (drgne jej roke). Diha! Stana! Odprla je oči! (Poklekne pred njo.) Ljubi cvrček, kaj ti pa je?

Stána: (ga nalahko odrine). Sama ne vem; nikoli še nijsem kaj takega občutila, naredilo se mi je pred očmi — kakor bi morala umreti! Pustite me, Sobin!

Sobin: (poskočivši). Kaj sem ti pa vendar storil?

Stána: (popolnem pri zavesti). Ti se zlobno šališ z menoj, Sobin! A vendar so take stvari, s katerimi bi se pobožen in pošten mladenič ne smel igrati.

Sobin: (jo strmé gleda). Stána, jaz nijsem tako brezbožen, da bi si igral s tako resno besedo. Jaz sem ti rekel in res je, da te imam čez vse rad! (Hoče jo objeti.)

Stána: Pustite me, Sobin! (Iztrga se mu ter beži na drugo stran odra.)

Četrty prizor.

Prejšnja. Oče Bujan. Nadej. Bórko.

Bórko (hiti pred drugima dvema kakor bi hotel Sobina svariti).

Oče Bujan: (v nedeljski obleki, ima klobuk in palico, majhen šopek v gumbi; postoji, prime Bórka za roke, ga trdno drži, ter ospnen in razbuijen gleda na grupo v osredji).

Bórko: (ves trd v osredji). Sobin!

Sobin: Oče! (Ide na desno.)

Nadéj: Vidite, oče Bujan, Milúnka je imela prav!

Bujan: (se premaguje). Da, žalibog, videti moram, česar nisem hotel verjeti, da se namreč moj sin tukaj-le peča z deklino, katera se mora gnjusiti vsakemu poštenemu mladeniču. (Ojači se.) Sobin, kaj se šališ tukaj s to stvarjo!

Sobin: (sè spoštovanjem, pohlevno, a krepko). Nijsem se šalil s Stano, nego sem govoril ž njo nekaj popolnem resnega!

Oče Bujan: Ali si upaš nam tukaj-le povedati, kaj si govoril s cvrčkom?

Sobin: (zastaja mu sapa). Ako zapoveste, oče, moram!

Nadéj: (osorno) Jaz moram to vedeti, Sobin Bujanovič, predno vam dam hčer za soprogo!

Sobin: (osupne). Vašo hčer? Meni? — Ali je ona mene kedaj zahtevala, ali jaz njo?

Nadéj: Tvoj oče jo je zahteval zá-te — jaz pa svoje hčere kaj takega ne vprašam; ona mora onega vzeti za moža, katerega jej jaz dam.

Sobin: Oče, kaj se vi tudi ne posvetujete sè sinom, kadar se tiče soproge, s katero ima vse svoje žive dni živeti?

Oče: Jaz vem, da te Milúnka uže dolgo bôde v oči, in ker vem, da si v oni starosti, ko človeku nij dobro, da bi sam bil — ker lahko zaide na kriva pota, zato sem mislil, da je čas, da grem snubit k očetu Nadéju in res sva se sporazumela. Milúnka dobó (važno) tri tisoč frankov dote, ti pa od mene ravno toliko. To je za-te izvrstna nevesta, za njo pa ti pravi mož, kajti vidva sta ustvarjena drug za drugega! Tako smo se zmenili in tako bode tudi tebi prav!

Sobin: (kakor zgoraj). Oče, tako mi ne more prav biti. Jaz vem, da sem Milúnki zopern; ona pa zna, da jaz ne maram zá-njo. Midva torej nijsva drug za drugega!

Oče: (jezen). Kaj? Očetu se ti ustavljaš? pa mojstru tudi? — Poslušal me boš, kakor si me dozdaš, odkar si na svetu.

Nadéj: (mirno). Nikar se tako ne ugrevajte, oče Bujan! Predno govorimo dalje, naj vam dečak odgovori, kar ga boste vprašali: kaj je govoril s cvrčkom, ko sva sem prišla?

Sobin: (lakonično). Jaz mislim ravno tisto, kar ste vi mislili, ko ste šli snubit mojo mater.

Oče: (ves trd). Kaj? kaj?

Sobin: (kakor zgoraj). Rekel sem Stáni, da je najpridnejše pa najlepše dekle, kar jih poznam

— da jo iz srca ljubim, in da jo bodem, ako vi dovolite, vz el za soprogo!

N a d é j : Ali slišite?

O č e : (ne vé, kaj bi). Sobin!

B ó r k o : (ki je bil prej ostrmel, pomiruje). Oče!

S t á n a : (ki je vse mirno poslušala, se urno gane veselo iznenadena pa gleda v prihodnjem trenutku mirno, kakor prej).

O č e : (nekoliko prenehavši se sili; od jeze skoro govoriti ne more). Ako jaz dovolim? praviš še zraven. Toliko pameti ti je ta čarovniški zapljunek torej vendar še pustil. Ako jaz dovolim (srdito gleda na Stáno), dobro, potem se ne zgodi nikdar! Menda vendar ne bodeš mislil, da bodem zaradi te otročje ljubezni preklicanega beraškega otroka kot hčer jemal v svojo rodbino!

S o b i n : (se težko premaguje). Oče, vi —!

S t á n a (stopi pohlevno, a srčno k Bujánu, mirno in hladno): Berašk otrok nijsem, oče Buján! Ako-ravno sem hodila slabo napravljena, vendar nijsem še nikoli nobenega solda prosila, pa mi ga tudi nij bilo treba. To veste ravno tako dobro, kakor da nijsem sama uzrok, če je moje ime razvpito. Da vam pa sinaha, kakor je ubogi cvrček, nij po-godu, to mi je prav lahko umevno; kajti dozdej se nijsem vedla toliko pametno, kakor dopada tako poštenemu možu, kakor ste vi. In dasi dobro

sprevidite, da se v moji starosti napake pač lahko poboljšajo, ako se jih človek zavé, se vendar pregreha ubožnosti (s tiho britkostjo), katera se vam zdi pri meni največja, ne da lahko popraviti. — Tega ne pravim zato, da bi se vam prikupila, kajti nikdar mi še nij prišlo na misel, da bi se vsiljevala v vašo rodbino, povedala sem vam to vse samo zaradi tega, da vam pokažem, da znam uvažati resnico vaših besedij (stopi malo bliže s hladnim humorjem), dasi se motite, ako slutite v tem slučaju kako zaljubljenost! — K temu je treba dveh osob, oče Buján, in ako vam Sobin pravi, da me ima rad ter da me hoče za soprogo, s tem še nij rečeno, da sem jaz istih mislij. Nikoli ne bodem zahtevala moža, o katerem vem, da nij za-me! (Kratko.) Tako mislim jaz, oče Buján; ako je pa vaš sin manj pameten, ne morem jaz za to; storila sem svojo dolžnost, da sem mu povedala: Sobin, jaz nijsem za-te! Naj stori on, kar se njemu spodobi, pa bodeva oba imela čisto vest. Bog vas obvaruj, oče! (Odide na levo.)

Sobin: (uničen). Stána! Poslušaj me! Ti ne govoriš resno!

Oče: (ga prime za roko). Sobin, ti pojdeš z nami!

Sobin: (raztresen). Kam?

Oče: Da se poročiš z Milúnko!

Sobin: (se iztrga). Rajši se dam od malinskih koles doli v dolini raztrgati, kakor da bi vzel Milúnko! (Plane na desno z odra.)

Bórko: (za njim). Sobin, poslušaj mene!

Náděj: (vije roke). Bog nas varuj, čarovnica mu je naredila.

Oče: (stresa glavo premišljuje). Na, akoravno na čarovnice ne verujem, vendar mislim, da take stvari še nij bilo v naši soseski, kakor je ta cvrček! Ta babura mora spoti; to bodem uže jaz preskrbel, boter, drugo pa potlej samo pride. (Gre.)

Náděj: (stresa glavo). Meni je prav! (Oba odideta na desno.)

Premena.

(Prosta okolica s Srdanino kočo, kakor v prvem in drugem dejanji.)

Srdána, Kalina. (Na desno za hišo govorjenje.)

Kalína: (kmetica mej 30 in 40 leti, drži pismo v roci). Premislite vendar, predno to ponudbo odbijete, mati! Jaz sem dekletu botra; moja dolžnost je, da vas opominjam na to. Ta bore stvar raste, vam dela težave, ter mora zaradi svoje matere vsak dan prenašati sramoto pa zaničevanje. Boljše bi bilo za-njo in za vas, ko bi dekcle prišlo z doma. Tudi župnik mislijo, da nij dobro odlašati!

Srdána: Kaj to župnika briga? — Stána meni ne dela težav, Kalina, ampak mi je podpora na stare dni.

Kalína: (vmes). Ah, Srdána, vi mislite samo na-se; za ubogega cvrčka pa vam nij nič mari! Ključarski mojster Radenko je bogat mož; njegova žena, moja sestričina, je poštena ženska; take službe boste dolgo iskali v tej okolici, ako jo boste kedaj potrebovali.

Srdána: (nepotrpežljivo). Saj nam je tudi nij treba, je tudi nočemo!

Kalína: (stresa glavo). No, no, mati Srdánka! Vi morate imeti več denarja v žepu, kakor se vam na suknji vidi, ker tako ošabno govorite. Stána tudi noče nič slišati o tem!

Srdána (urno): Kaj ste deklini uže povedali?

Kalína: Davi. Rekla je, da vas ne more zapustiti! (Miga z rameni.) Uže vidim, da tej siroti nij moči pomagati, naj bi jaz še tako rada. (Se obrne, da bi šla.) Lehko noč! (Zagleda Stáno.) Aha, je uže prišla; kako teče ta otrok! Podlasiča je v primeri ž njo polž.

Šesti prizor.

Prejšnji, Stána (pride z leve po stezi).

Stána (urno, vsa razgreta, kliče uže na brvi):
 Botra! botra! nikar še ne hodite; počakajte malo,
 imam nekaj govoriti z vami! (Zdaj je na odru, urno
 se prikloni.) Dober večer, botra! vi ste z babico
 govorili gotovo o službi v mestu!

Kalína: Se ve da, pa noče!

Stána: (vedno razburjena, urno). Botrica, pro-
 sim, stopite za kaki dve minuti v hišo, da bom
 govorila z babico.

Kalína: (prijazno). Rada, samo če je kaj
 pametnega; jaz uže počakam. (Gre v kočo.)

Stána: (prime staro za roke ter jo vleče v ospredje).
 Babica, dovolite mi, da sprejmem službo v mestu;
 ljubi bog mi jo je poslal, jaz moram proč od tod!

Srdána: (se vstraši). Kaj ti vse prihaja na
 misel, Stána? Kaj, taka je tvoja obljuba, da osta-
 neš pri meni, dokler —

Stána: (naenkrat popolnem mirna, energično).
 Babica, sama me daš v mesto, ako ti povem, da
 se moram Bujanovemu Sobinu umekniti!

Srdána: (strupeno). Sobinu? — Kaj pa je
 uže zopet s tem?

Stána: (hladno). Zaljubil se je v mene ter je rekel očetu, da me hoče za soprógo!

Srdána: (sklepa roke). Ali si nora? Očetu je to rekel, napihnenemu Bujánu? (Trijumfuje.) Hej! to ga je grizlo po gosposkem želodci! Kaj je pavidar rekel? — kaj nij vse takoj na mestu potolkel?

Stána: (kakor zgoraj). Rekel je, da beraškega otroka, preklicanega cvrčka, čarovniškega zapljunka nikdar ne sprejme v hišo.

Srdána: (srdito). Da, to verjamem, to verjamem! Saj ga tudi ne bo! Beraški otrok ne sme v hišo dvojkov, hi! hi! hi!

Stána: (krepko). Saj tudi ne bo. Pa Sobin si je uže vtepel to v glavo ter mi ne bo dal miru. (Zvito poškili.) Lep fant je, jaz tudi nijsem od lesa, ko bi se torej — usmilila —

Srdána: (razburjena). Usmilila, Bujánovega sina usmilila? Ne bo nič! (Odločno.) Ti si pametno dete, ljubi cvrček, res je, v mesto moraš!

Stána: (urno). Pa še danes, babica, kaj ne? Le hitro se zmenite z botrico; jaz grem še enkrat gledat, kaj moja živalica počenja.

Srdána: Tako je ljubi cvrček; (jo boža) res je, da te mi bo povsodi manjkalo in stara Srdána ostane sama. (Z zlobnim veseljem.) A tolažilo me bode to, da se Bujánu tudi slabo godi,

zato uže Sobin poskrbi. Kajti veš (skrivnostno jo prime za roke ter potegne k sebi), strašno hudo je, ako se človeku to vzame, kar ima rad. To gloda življenje, pa starcu jaz to privoščim, je zaslužil, hi, hi, hi! (Govoré zadnje besede gre v kočo.)

Stána: (groza jo je, ko gleda za-njo). Grozame je babice; kaj jej je neki stari Buján storil? (Se obrne, kakor bi hotela za hišo oditi.)

Sedmi prizor.

Prejšnja, Bórko, Srdána pa Kalina.

Bórko: (razburjen, usopen, z leve, odkoder je Stána prišla).

Stána: (ostrmi za-se.) Bórko? Kaj mi nek hoče? (Glasno odločno.) Kaj pa je, Bórko?

Bórko: (na pol boječ, na pol smel). Ho — hotel sem —!

Stána: (začudena). Na, kaj pa? Meni, se celo zdi, da se me bojiš?

Bórko: (stopi malo bliže). To se pravi, misliš sem — (naenkrat odločno). Hotel sem te vprašati, Stána! (obstane) ali si vse to, kar si govorila mojemu očetu, v resnici mislila?

Stána: Vse v resnici, Bórko!

Bórko: Torej zares nočeš mojega vbogega Sobina?

Stána (hladno). Zanesti se smeš na to, Borko! Kaj ti nij všeč?

Bórko: O, da, meni je uže prav, močno prav, Stanica! Ali kaj se ima zgoditi sè Sobinom? Tam doli pri brvi leži, si puli lase ter se kolne, da ne gre več v Boričevo, ter da ne odneha, dokler te nema.

Stána: (nemirna). Ali sem jaz temu uzrok? Saj mu nijsem zapovedala, naj me tako neumno ljubi; kaj moram jaz zato?

Bórko: (v strahu, zastajaje v govorjenji). Tam so rekli: Sobin je prej nij mogel trpeti, gotovo mu je dala kaj piti — kaj takega — da jo zdaj mora rad imeti.

Stána: (z mrzlim, spremenljivim smehljanjem). Gotovo pijačo ljubezni, kaj ne?

Bórko: (globoko vzdihne). Da, da, to so rekli! Zato sem pa jaz mislil Stanica, ker si mi pokazala res dobro srce, da bi mi hotela kaj dati za Sobina, da bi ga —

Stána: (kakor poprej). Odzdravilo od ljubezni!

Bórko: (kima v zadregi). Da, Stana! Ko bi ne bilo drugače (jej z boječim veseljem stopi bliže) in bi eden naju moral trpeti, ki te prej vendar nijsva mogla prestajati, maščuj se rajše nad menoj!

Jaz rad nadomestujem ubogega Sobina, rad bi te uže imel brez pijače ljubezni!

Stána: (se smeje). Saj nij treba, nij se ti treba bati, Bórko! (Položi mu roko na ramo.) A če boš to starobabje klepetanje poslušal, boš vedno trapast dečak. Toda znano mi je krščansko sredstvo, s katerim bi se Sobinu pomagalo, to bodem tudi poskusila pri njem.

Bórko: (hitro). Káko pa je to sredstvo? Pa veš gotovo, da pomaga?

Stána: (humoristično). Če ne pomaga, se Sobin ne dá ozdraviti. (Gleda okolo sebe.) Ali slišiš babico? Pojdi jej s poti, ona je Bujanovim sovražna.

Bórko: (obupan). Tako-le me goniš proč, ne da bi mi dala tolažbe zanj?

Stána: (mirno). Jutri boste vsi skupaj potolaženi. Le pojdi domov! (Se obrne v družbo.)

Bórko: (vrže trmasto klobuk na glavo ter gre; a pri prvih Srdáninih besedah postoji v ozadji ter radoveden in osupnen posluša).

Osmi prizor.

Prejšnja. Srdána, Kalína.

Srdána: (iz koč, ima zveženj v roki). Tako, Stána! Takoj se lahko napraviš na pot. Vse je

v redu, za aro dobiš 5 frankov; toliko imaš za pot uže dosta.

Bórko: (zadaj za-se). Bog se me usmili, proč gre. To je tisto sredstvo. (Gre urno, a previdno čez brv na levo, odkoder je prišel.)

Kalína: (prijazno). No, Stánica, upam, da se ti bode v mestu dobro godilo. Pojdite z menoj, mati, da vam dam aro! (Urno odide.)

Srdána: Takoj, takoj! Moram iti naprej k župniku po Stánin rojstveni list. — Zdaj pa zadeni zveženj ter pridi za menoj! Pri Kalíni te počakam.

Stána: Kmalu pridem.

Srdána: Podvizaj se, podvizaj, cvrček! (Ostro pogleda.) Da se mi z nikomur več ne zgovarjaš! Slišiš?

Stána: Le brez skrbi bodite, babica; mene ne obdrži nihče, ako čem iti. (Odide v hišo.)

Srdána: (govori za njo). Da, da, uže vem; Stánica, tvoja glava je tako trda, kakor moja, akoravno je mlajša! To je uže v rodbini prirojeno. Hvala bogu, da je otrok tako krepak. (Hoče na desno oditi.)

Deveti prizor.

Srdána, Buján.

Oče: (ravno tak, kakoršen je poprej odšel, razburjen, hud; da bi skrnil svoj nemir, pride jej nasproti). Stojte, mati, samo eno besedo!

Srdána: (odskoči nazaj). Vsi dobri duhovi —
— Ivan Buján je živ tù!

Oče: (osorno). Da, živ, kakor vidite, ter vas išče.

Srdána: (svojim očem ne verjame). Sem mislila, da se ne bodeva nikoli več videla, midva! S krvjo in mesom! — mislila sem vas tam pričakati, Ivan Buján! kjer vas uže nekdo drugi toži.

Oče: Ne ponavljajte te stare reči, nego poslušajte pametno besedo, ki vam jo mislim govoriti z miroljubivim namenom.

Srdána: (sklepa roke nad palico). Z miroljubivim namenom? (Zasramovalno.) Ej, glejte, glejte! saj imate šopek v kamižoli, ste prišli bržkone snubit cvrčka, tega beraškega otroka!

Oče: (izpuli šopek ter ga vrže daleč proč). Vrag ga vzemi! Boljše bi bilo, da bi si ga ne bil nikdar vteknil v kamižolo, kakor da bi doživel toliko jeze. (Odločno.) Poslušajte me Srdána res je uže dolgo, da sva bila prijatelja!

Srdána: Hi! hi! hi! Meni se zdi, da nij-sva še nikoli bila.

Oče: Mi je tudi prav. A vkljub temu poznam vendar vaše srce in vaše obisti: denar je duša vašega telesa.

Srdána: Res me poznate tako dobro, kakor samega sebe, Ivan Buján!

Oče: Mogoče! To veste, da je moj sin Sobin zateleban v vašo vnuko!

Srdána: (sè hladno zlobnostjo). Vem!

Oče: Ona je dečaku naredila!

Srdána: (kakor prej). Je uže mogoče, mlada je, zraven tega pa še moja vnuka!

Oče: Tako ga je razbesnila, da —

Srdána: (pošastno smeje se). Da jo hoče za soprogo, uže vem! uže vem!

Oče: Vrag ga vedi, res je! Kaj pa menite, da jaz v to privolim?

Srdána: Jaz menim, da — da sem tudi jaz bila enkrat mlada, da sem imela srce v telesu, da sva se ljubila z vašim mlajšim bratom Stajkom! da sem tudi jaz bila tako siromašna, kakor je zdaj moj ubogi cvrček in da ste se, Jvan Bujan! kleli, da mi prej zapalite hišo, nego tako beračè, kakor sem jaz, kot svakinja stopi čez prag. Hi, hi, hi! Stajko je bil dober, pa boječ človek, oče mrtvi, on čisto v vaših rokah, (s tresočim glasom) ako-

ravno me je tako zelo ljubil, ubogi mladenič, je vendar vam, ker ste bili starši, storil po volji ter me je zapustil. Jaz sem vzela konjederca Pribiča (zasramovalno), kateremu nijsem bila preubožna; vaš brat pa je začel pijančevati ter je borno poginil — vi pa ste — pograbili njegov denar; kmalu bo 40 let tega, Jvan Bujan! (Se poravna.) A kakor gotovo to reč vem, kakor bi se bila danes prigodila, in kakor gotovo jo bom še vedela, ko bodeva uže oba tlela v vicah, tako gotovo je, da nijsem nikoli drugega človeka ljubila (s tresočim glasom), nego Stajka.

Stána: (stopi iz hiše s culico na ramenu, prestrašena postoji, stopi zopet nazaj v hišo ter poslušá sledeče).

Oče: (mučen po spominu). Na, le pri miru pustite preteklost! kar sem takrat storil, to lahko zagovarjam pred svojo vestjo; tudi se mi zaradi tega nij treba pričkati z vami.

Srdána: Imate prav, hotela sem vam le reči, kako hude so srčne bolečine; kajti vedite (skrivnostno), da je uže v naši krvi to, da nas ne more nikdo zapustiti, kdor se nas loti. Tako se je godilo ubogemu Stajku, tako je tugoval Stánin oče, ko mu je soproga utekla (triumfuje), in tako bode tudi vaš Sobin trpel, ker se je zagledal v vnuko Srdánino (demonično se smeje). In vi sami bodete

videli, kako se bode grizel in jédel — pa bodete míslili na Stajka, dan za dnevom, noč za nočjo.

Stána: (sklepa ostrmevši roke).

Oče: (mej strahom in besnostjo). Zato naj mu gre ta čarovniški zarod izpred očij in zato sem stopil na ta strašni pot ter po 40 letih zopet z vami govoril. Hotel sem —

Srdána: (se zasramovalno smeje). Prosim me? —

Oče: (naravnost). Prosim sem vas hotel, stari zmaj?! Kaj menite, da sem obnorel, da bi pri vas iskal usmiljenja? Kupiti sem hotel to dobroto od vas, da bi ustregel vaši skoposti!

Srdána: Pošteno ste ravnali, kajti vi ste oni, ki mi je vzel vsako lepo lastnost ter mi pustil edino to, in nekaj mora človek hoteti.

Oče: Torej 1000 frankov, ako cvrčka spravite z doma ali omožite?

Srdána: (zakriči) Tisoč frankov? Vraga! na stare dni ste začeli zapravljati! A povedati vam moram, da mi je premalo.

Oče: Dva tisoč!

Srdána: Hi! hi! hi! Ne morem po cení storiti.

Oče: (zacepta z ного). Stari satan, tri tisoč!

Srdána: Gledite, napuhnenost je pri vas še večja, nego skopost. — Hm! ta barantija je dobra. Reci deset tisoč, dvajset tisoč, pa se bodem smijala; tako po ceni vam stara čarovnica ne storí nobene dobrote, ošabni kmet! Če mi daste hišo in zemljišče, ótroke in živino, če po beraški palici kobacate iz hiše dvojčkov, še mi nij zadosti za Stájka in za moje spačeno življenje. Poslušajte me: prišli bodete še ter boste snubili Stáno za Sobina pa Srdána vam poreče: „Poprej zažgem kočó, predno pojde kak Bujanovič preko mojega praga.“ Vi ste uzrok, da sem postala čarovnica; zdaj pa hočem ostati to do zadnjega zdihljeja. Uže dobro. Ivan Buján, za ta svet sva midva kvit, Hi! hi! hi! (Odide na desno.)

Oče: (cepta z nogo). Hudič, stari, nespravljivi hudič!

Stána: (pride počasi iz kočé). Oče Buján!

Oče: (ostrmi). Ha! Cvrček!

Stána: Vse sem čula, kar ste imeli z mojo babico!

Oče: Tem boljše, ti bodeš gotovo pametnejša, nego ona koščena starina.

Stána: (vmes). Ne ponujajte mi ničesa, oče, kajti za denar se ne prodaje nobeno srce, tudi srce najslabše pokveke ne. Za tako vrlega dečaka pa, kakor je vaš Sobin, nij take cene, da

bi jo vi mogli plačati. Vi o nas siromakih slabše mislite, kakor vam vest pripušča, a zaradi tega vas ne bodem mučila, kakor babica. Vedite torej: Jaz pojdem (s tresočim glasom) v mesto v službo, da se ognem Sobinu; še nocej pojdem, torej imate zastonj, kar bi nam nihče na svetu ne prodal!

Oče: (vesel, a dvomeč). Stána! ako je res, ako res pojdeš —

Stána: (mirno). Saj bodete videli, ali pojdem še danes ali ne.

Oče: Ako res pojdeš, si pametno dekle, in žal mi bo, ako sem ti storil krivico.

Stána: (kakor zgoraj). To nič ne deje, tega sem uže od otročjih let vajena. Sobin naj bode le doma, pri vas (ginena); predno mine nekoliko tednov (povesi glavo), bode uže pozabil na ubogega cvrčka. (Gre v hišo, kjer je pustila culo.)

Oče: (za-se). Bog daj to! — Lehko ne bo; vrag vedi, dekle ima nekaj na sebi (potegne roke čez čelo). — Jaz mislim res, da bi se mi smilila. — (Odločno glasno.) Torej — bog te obvari na poti, cvrček! ako spolniš besedo in mladeniča res popustiš, bodem tudi jaz rad pozabil žalost, ki si mi jo pripravila. Bog ti daj vse dobro na tujem! (Odide na desno.)

Stána: (sama, gleda za njim, bridko se smeje). Vse dobro? Da, vse dobro. (Žalostno povzdigne glavo.) Boljše je vedno, da živim na tujem, nego pri teh ljudéh, ki so tako trdi in studeni, kakor njihov denar. Ah Sobin, da bi ti pač ne bil nikdar videl ubozega cvrčka! (Povesi glavo ter ide zadaj na desno.)

Sedmi prizor.

Prejšnji. Sobin.

Sobin: (bled in razmišljen, z zmršenimi lasmi, nagimi prsi, pride z leve po stezi čez brv ter kliče skoraj brez glasu). Stána! Stána!

Stána: (osupnena obstoji ter spusti culo na tla). Moj bog! Sobin!

Sobin: (plane kakor pijan proti njej ter se zgrudi pred njo, da jej leži čez pot, jecljaje): Stána! Ti ne smeš iti! ne smeš! čez moje truplo moraš, ako hočeš iti.

Stána: (sklepa roke ter ga trepetaje gleda). O ljubi bog! Sobin! (Ga strese.) Ali si zavest in pamet izgubil?

Sobin! (sam vstane). Ne bilo bi čuda, kajti Bórko je rekel: Stána pojde! Mislil sem, da se svet podira! Reci mi, da ne pojdeš, sicer zblaznim. Ali moraš iti?

Stána: (se komaj ojači). Da, ker ti nijsi toliko serčan, da bi šel od mene, moram jaz iti na tuje, ker skupaj ne smeva biti! Ako bodem nekaj časa na tujem, ne bodeš več mislil na-me.

Sobin: (obupen). Vedno bodem mislil ná-te, Stána, dokler ne poginem! Ti pak bodeš ostala v mestu ter bodeš vzela soproga in kmalo ne bodeš več vedela, da je ubog dečak iz Grobanske vasi zblaznil zaradi tebe!

Stána: (odločno). Sobin! ali si zadovoljen, ali mi obljubiš, da ne prideš v mesto za menoj, ako ti jaz obljubim, da te bodem čez leto in dan tukaj na tem mestu počakala in da nočem nobenega družega prijatelja na svetu, kakor tebe?

Sobin: (jo začuden ter dvomeč gleda). Kdo mi je porok, da mi spolniš besedo, Stána?

Stána: (položi roko na prsi, smeje se, a krepko). Jaz sem ti porok, jaz, ubogi cvrček, ki še nij nikoli nobenega človeka prevaril ali nalegal.

Sobin: (kakor zgoraj). Smeješ se, Stána, a vendar se ti lesketa solza v očeh. Jaz ti obljubim vse, samo če mi daš zastavo, ki je za-te porok. (Potegne si jo v naročje.)

Stána: (se mu iztrga hitro, kakor bi se bila nekaj domislila). Imel jo boš. (Iztrga medaljon s črnim trakom iz nedrij, ga gleda; nežno.) To je moje vse, to je moje najsvetejše blago. Hudobnim

ljudem tega nijsem mogla povedati, ti pa imaš zvedeti vse. To je edini spomin na mojo mater, to mi je ljubše, nego življenje. (Mu ga pomoli, solznih oči se smehljá.) Tu ga imaš, Sobin, hrani si ga na prsih, kakor sem ga jaz hranila. Le dokler bodeš imel čisto vest, ga bodeš mogel trpeti. Čez leto dnij ga bodem terjala od tebe; ako pa bodem prelomila obljubo, mi ga ne daj nikoli več nazaj. Ali si zadovoljen, Sobin?

Sobin: (oči se mu lesketajo, vtakne medaljon v nedrije). In če ga bodem skrbno hranil, če mi ne pride nikdar s prsij, če te bodem vedno tako ljubil, kakor danes —

Stána: (sè žarečim obrazom). Potem bodem rekla, da si pošten mladenič, da si spolnil, kar si bil dolžan (naenkrat obstoji, kakor bi se mislila izdati, tišči trdo roko na prsih, komaj zadržuje solze, iz globočine srca), potem bode uže ljubi bog vedel, kaj je prav za naju. (Pobere urno zveženj, odločno in srčno.) Z bogom, Sobin, bodi vrl dečak, pa bog naj te obvaruje! (Teče, neozrši se, na desno noter.)

Sobin: (steguje obe roki za njo v bridki žalosti).

Stána! Stána! čez leto dnij!

Stána: (uže za kuliso). Čez leto dnij!

Sobin: (si pokrije obraz z rokama).

Zagrinjalo pade.

Peto dejanje.

(Leto pozneje).

(Čedna kmetska soba v Bujánovem pohišji, srednje in dvoje stranske dveri; v ospredji na levi velika okrogla miza, zraven lesen stol, na desno majhena miza; zraven fauteul, v ozadji na desni in na levi srednjih vrat klop.)

Prvi prizor.

Oče in mati Bujánka, Bórko.

Oče (sedi v fauteuilu z roko ob mizo se opiraje ter kadi iz kratke pipe, temno in zamišljeno gleda pred sebe. Čez nekaj časa): No, ali sta vama jezika otrpnela, da vedno molčita? — Bórko!

Bórko: (sedi v ozadji ter rezlja toporišče, trmasto).
Kaj je, oče?

Oče: Kaj pa delaš tam zadaj?

Bórko: (kakor zgoraj). Sekira se mi je snela!

O č e: (vleče, pa nij dima). Kaj praviš k temu, da je Sobin potrjen k vojakom?

B ó r k o: Nič, oženili bi ga bili lansko leto, pa bi se to ne bilo zgodilo.

O č e: (se zadere). Saj sem ga hotel!

B ó r k o: Se vé, hoteli ste, a on nij hotel, ker nikoli nijsta taiste volje; zdaj mu morate pa nadomestnika kupiti.

M a t i: (stoji pri okrogli mizi ter ravna perilo). Le nikar naj te ne skrbi! Bomo uže koga dobili!

O č e: (se vedno trudi, da bi kaj dima dobil). Dobili! Hudič ga bo dobil. Tukaj v vasi noče nobeden, kakor Stájko tega je pa komisija zavrgla, ker je dva decimetra prekratek. Vraga! zopet mi je ugasnilo. (Vrže pipo po mizi, da se v koščeke razleti.) Vrag vedi, da mi nobena pipa noče več služiti. Zdi se mi, kakor bi se bilo vse zarotilo proti meni.

M a t i: (vzame perilo na roke, nežno). Saj tudi ti nijsi bil nikoli tako siten, kakor si zdaj. (Položi perilo v miznico.)

B ó r k o: (hladno, ima zmiraj še sè sekiro opraviti). Odkar je cvrček zopet v vasi, da —

O č e: (poskoči). No, kaj nij vse preobrneno, kar je tu? — Skoraj celo leto smo imeli mir in pokoj, ker mlade krastače nij bilo doma. Sobin

je bil pameten in priden, niti ene slabe besede nijsem slišal od njega!

Bórko: (kákor zgoraj). Verjamem — Stáni je bil obljubil, da bode v miru živel z vami; a kar je zaradi nje prestal, zato se ne brigate, oče!

Oče: Molči, čeljustač! jaz z materjo govorim. — Dva tedna je ta nesrečni otrok tu, pa je uže vse narobe. Sobin je trmast, ne vpraša nič, ne odgovori nič, sedi za mizo, pa se ne dotakne žlice.

Bórko: Ne spi tudi ne, oče — to pa jaz vem!

Oče: (srdit nehoté dalje govori). Ne spi tudi ne, slišiš stara! — zato je tako shujšal. Znorek bi človek; pa samo kljubovati mi hoče, prisiliti me če. Hahaha! pa me slabo pozna! — zdaj pa nalašč ne! Ko bi bil cvrček v mestu ostal, kakor je obljubil, kdo vedi, kaj bi se bilo zgodilo. Ker je pa ta zvita deklina nazaj prišla ter nam zopet na vratu jaha — zdaj pa navlašč ne, nikakor ne! naj še tako sladko govori!

Mati: Oče, ti hočeš po vsi sili jeziti se. Saj veš, da je dekle morala nazaj priti, ker jo je stara Srdána na smrtni postelji pozvala! Ko bi nam bila kaj hotela, bi se bila pač dala videti! a nikomur se nij pokazala, razen botri Kalini. Slišala sem, da je ubogo otroče noč in dan sedelo

pri postelji. Gotovo nij doživela pri stari Srdáni niti ene vesele ure, a ko je umrla, se tri dni nij genila od mrtvaškega odra.

Bórko: (pride v ospredje). Včeraj pri pogrebu stare Srdáne se je v prvič pokazala, in bila je tako čedna in tako resna, da smo jo komaj zopet spoznali!

Oče: (ves trd). Kaj? ali si bil zraven?

Bórko (smelo): Seveda, jaz in Sobin.

Oče: (poskoči). Kaj vama nijsem zapovedal, da nikar ne hodita?

Bórko: (kakor zgoraj). Mislil sem, da ste to le v jezi storili, kajti tako nekrščanski ne smete biti! Šla sva za pogrebom le zaradi Stáne, ki je tako pošteno ravnala z vami!

Oče: (v nemi jezi). Tako! tako! — kaj pak, da! Sobin je moral njej na ljubo ravnati proti očetovi zapovedi! Cela vas naj bi vedela, da sta sporazumljena meni za hrbtom!

Bórko: Tako nij, oče! Cela vas je videla, da Stána nij obrnila očesa od Srdáninega groba, da je prišla z botro in da je na tihem in pošteno zopet odšla in da nij z nikomur govorila, niti ozrla se nij nikamor!

Oče: Ej, tedaj se je pa nekaj naučila, in hoče Sobina storiti popolnem blaznega, kakor

mestne kokete, da bi se je zopet lotil, ker misli, da ga je to leto ohladilo. Pa bode uže zvedela! —

Bórko: (razburjen). Oče, zdaj pa ne mislite tako, kakor govorite, kajti da je Stána tako hudobna, tega gotovo ne mislite!

Mati: (pomiruje). Za božjo voljo, Bórko!

Oče: (trd od osupnenja in jeze). Pobalin, ti se drzneš! (Vzdigne pest, kakor da bi ga mislil vdariti.) Kaj sem zato tvoj oče, da se bodeš norčeval z menoj?

Bórko: (stopi predenj). Tega ne, oče! Hotel sem vas le vprašati: Kaj nijsem bil prej neumen, otročji in neznosen dečak, katerega nij mogel nihče trpeti, kakor vi? Če sem zdaj pameten, priden in delaven, imate se zahvaliti samo cvrčku, katerega vi tako črtite. S prigovarjanjem, pa dobrim zgledom je naredila iz mene drugega človeka. Stána je jako pošteno ravnala z nami; ko bi bila ona hotela, bi bil Sobin šel za njo, če bi bilo treba do konca sveta! Toda ona mu je zapovedala, naj ostane, naj bode pokoren. Samo zato je storil svojo dolžnost. Pa le nikar si ne domišljajte, da Sobin vzame kako drugo, rajši gre h kapucincem. Najboljše torej storite, ako mu daste cvrčka, ako pa tega ne storite, boste pa izgubili oba, kajti ko bi je Sobin ne imel rad, bi se bil uže zdavnaj jaz zagledal vá-njo, in če jo on ne vzame (odkritosrčno), bodem skrbel, da

jo jaz dobim, kajti nikomur je ne privoščim, kakor njemu. Zdaj veste, kako je, pa premislite, kako nama obema pomagati! (Gre v ozadje.)

Mati: (sklene roke). Zdaj je pa še ta začel!

Oče: (je tresoč se gledal pred se, koncem govora pa poskoči, ne verjame lastnim ošesom, v besnem srdu). Tega nij treba nič premišljevati, oba sta obsedena! Vama bodem uže pomagal, da vama zdrobim kosti ter vaju pahnem iz hiše!

Mati: (pomiga Bórku naj gre).

Bórk o: (gre skozi srednja vrata, vedno mrmraje). Da, ko bi vas midva čakala. (Odide.)

Oče: (hoče za njim).

Mati: (ga ustavi). Oče, ne bodi tako brezbožen! tudi v jezi se ne sme kaj takega govoriti, kar človek ne misli storiti. Zdaj si samo zaradi tega tako glasan, da bi vest prevpil. Nočeš si obstati, da je to povračilo za nas, katero nam daje nedolžna vnuka Srdánina. Bog ti kaže pot, da se lahko spraviš ž njim; bodi še tako trdovraten, ali češ ali nočeš, moral bodeš poslušati božji glas, ako bog tako hoče. (Vzdihne.) To mi leži uže dolgo kakor kamen na srci, zdaj sem se ga iznebila. Stori ti, kakor hočeš, jaz sem ti povedala, kar sem mislila. (Gre proti srednjim vratom.)

Oče: (vidno ginen zacepta z nogami, tepe se s pestjo ob čelo, hoče govoriti, pa zakliče končno, ko je

mati uže pri vratih). Stara! zdaj pa navlašč ne!
(Hoče skozi leve dveri oditi.)

Mati (nevoljna, hoté oditi, odpre vrata, naproti jej pride Sobin).

Drugi prizor.

Prejšnja, Sobin, takoj potem Bórko.

Sobin: (je videti večji in močnejši, kakor poprej, bled je, temno in potrto gleda). Dober dan!

Mati: Ah Sobin! ali je Nádej prišel iz mesta? Ali je našel nadomestnika?

Sobin: Kaj mi to mari! Povejte mi rajši —!

Oče: (ki je obstal mej vrati). Kaj? Nič ti nij mari, če si vojak, ali ne?

Sobin: (vidi še le zdaj očeta, najprej ponosen; potem trmasto). Oče Nádej se je vrnil ter pride zvečer sem.

Oče: (urno). No, ali je dobil nadomestnika?

Bórko: Tri, namestu enega. Martin jih je videl, pa pravi, da so taki, kakor da bi bili izpod vešal ušli. Vsi trije vkup niso vredni Sobina nadomestiti!

Oče: No, tu-le imaš. Saj sem takoj vedel, da Nádej ne dobi nikogar; uže vidim, da bodem moral sam iti.

S o b i n : (odločno). Zdaj hočeva govoriti pametno besedo, oče! Ne iščite nadomestnika za-me; jaz grem sam, bog hoče tako! Saj mi nij več mari za to, da bi tako živel.

O č e : Tako? Torej ti življenje pri nas nij več po godi? Celo leto si bil pameten, a zdaj te je pa zopet ta nesrečni cvrček začel ščuvati proti meni!

S o b i n : (se sili). Vi dobro veste, da Stána ne ščuje sina proti očetu; dokazala vam je to dosta jasno, tudi nijsem uže celo leto govoril ž njo.

O č e : Kaj, ali je nijsi iskal?

S o b i n : (žalosten). Da, iskal sem je. Malo bi moral vreden biti, ko bi svojega dekleta ne iskal, če vem da je tukaj. Hotel sem povedati Stáni, da sem zdaj polnoleten, da hočem biti dninar; da bodem zadosta zaslužil za ženo in za otroke in da bodeva lahko živela, dasi nemava onega prokletega denarja.

O č e : (tresoč se od besnosti). Tudi če ti oče ne dovoli? Brez njegovega blagoslova?

S o b i n : (obupan). Kaj mi pomaga, ako mi ga danes daste, ko ste mi uže ugrabili Stánino srce? Celo leto nijsem govoril ž njo, ker je ona tako hotela. Mislil sem, da na ta način izbrišem,

kar so drugi zakrivili proti njej. Trikrat sem bil pred Srdánino hišo, a vse je bilo zaprto, trkal sem, prosil sem, jokal sem se; znotraj sem slišal neko stokanje, neko hojo: Ona je bila notri, a nij mi odprla. Njen ponos je žaljen! Nikdar nij veliko marala zá-me — a zdaj je vse proč!

Oče: (poslušaje). Ej, ej, to je pa pametno! Se je pač v mestu navčila, kaj se spodobi, in je izprevidela, da je pri vaju ves trud zastonj.

Sobin: Vi ne znate, kaj je izprevidela, jaz samo toliko vem, da sem Stáno izgubil (odločno), kakor vi mene, oče; kajti zdaj sem vesel, da sem vojak, takoj se predstavim komisiji, živa duša mi ne ubrani!

Oče: (hoče prestrašenje skrivati). Kaj misliš, da bodem dopustil, da bodeš nosil telečak pa puško?

Sobin: (hladno). Vas ne bode nihče vprašal, ali dovolite, ako postava terja!

Oče: (ostrmi).

Sobin: Rad grem na vojsko, da me prej smrt doteče. Z eno besedo, jaz bodem vojak. Kadar me ne bode več tukaj, boste imeli mir, jaz pa tudi, ako bog hoče. (Prenehljaj, odide skozi stranska vrata na desni.)

Bórko: Oče, menda vendar ne boste Sobina pustili z doma?

O č e: (čez nekaj časa). Če na drug način ne pride neposlušni sin k pameti — za moj del pa naj gre, kamor če!

M a t i: (osupnena). Oče! — Za božjo voljo! — ali res misliš!

O č e: (siloma skriva svoj strah). Zakaj ne? Kaj meniš, da bode trmasti dečak mene strahoval? Poprej naj mi strela razdrobi hišo v tisoč kosov! (Nekdo potrka na vrata v sredi.) No, kdo pa trka! (zakriči) Noter!

Tretji prizor.

Prejšnja. Stána (jako žalostna, v kmetski noši; v dveh krilih, eno je krajše, z malo gubami, čedna jopa se jej drži vratú; črna baržunasta čepica; kite jej ne visijo več po hrbtu, nego zvite ima plitvo okolo glave pa po čelu; večja je ter se drži bolj po konci, kakor prej; obraz ima cvetoč in snež; videti se mora, da je bila v mestu, pa vendar ni nehala biti kmetsko dekle; njen glas je priprost in pohleven; tudi je bolj postavna, kakor prej).

V s i: (se prestrašijo).

O č e: O! cvrček!

B ó r k o (ravno takrat vesel zakriči): Stána!

M a t i: Oh, ljubi bog!

Stána: (mirno). Dober večer, oče Buján!
(Drugim.) Dober večer vsem skupaj!

Mati (se prva ojači, stopi k njej, da bi jo pri-
jela za roko, katero jej cvrček moli, ljubeznjivo): Do-
bro došla, Stánica!

Oče: (se še vedno ne more strezniti). Kaj, do-
bro došla? Kdo dobro došla? Ta-le tukaj-le!
Kaj iščeš tukaj v hiši dvojščkov; ali hočeš Sobina
Bujanoviča? Boljše bi bilo, da bi ga bila pokli-
cala pred duri, nego da bi sem noter tiščala, ka-
mor te nij nihče klical!

Stána: (kakor zgoraj). Ko bi Sobina hotela,
bi mi ne bilo treba pred vrati vaše hiše govo-
riti ž njim, - nego bi ga pozvala v svojo hišico;
toda govoriti imam z vami.

Oče: (začuden). Z menoj? Kaj pa hočeš,
od mene?

Stána: (pohlevno). Rada bi govorila nekaj
z vami, ako vam je prav, a z vami samimi.

Oče: (jako zmešan). Tako? Ej! I nu, mislim
si uže lahko, kaj češ, zato mislim, da sebi in
meni lahko prihraniš čas, cvrček!

Stána: (hladno). Težko, da si to mislite,
kár hočem govoriti; zato pa me poslušajte, ker
sem prišla z velikim zaupanjem k vam! Meni je
treba pomoči ter sveta bogaboječega moža in
gospod župnik je rekel, da naj se na vas obr-
nem. (Prijazno.) Torej, oče Buján, ali me hočete
poslušati ali ne?

Mati: (dobrosrčno). Kaj ne da hočeš, oče?

Bórko: (goreče). Se ve da hoče, poslušati mora vsakoga, ki pride pohlevno in zaupno k njemu, posebno pa dekleta.

Oče: (nepotrpežljiv). Nij, da bi moral. (Mirnejše). Če te je pa gospod župnik poslal, in če on misli, no, naj bode v božjem imenu; idite ven, da jej storim, kar hoče,

Bórko: (potihem materi). Vidite! (Glasno.) Stána, pa menda vendar nijsi ubogega Sobina čisto —

Oče: (jezen). Hajdi ven! Cvrčku se mudi!

Bórko: (se obotavlja). Pa bi vendar rajši tukaj-le ostal!

Mati: (osrčevalno in prijazno prikima Stáni, Bórku). Ne bo nič, ne bo nič! Idi dečko. (Tiho.) Le varuj, da Sobin ničesa ne zapazi; jaz grem mej tem urno gospoda župnika vprašat za svet. (Mati in Bórko odideta oba skozi stranska vrata na desni.)

Četrty prizer.

Oče, Stána.

Oče: (si briše znoj raz čelo, gre dvakrat sem ter tje, se vsekne, potem sede v fauteuil). No, kaj je?

Stána: Oče, Buján, akoravno vem, da ste hudi na-me, dasi tega nijsem zaslužila, vas imam vendar za poštenega in zaupnega moža, kakor vsi ljudje v vasi. Zato mislim, da se ne bodete branili, prevzeti varstvo nad ubogo siroto, ki na širokem svetu nema žive duše, ki bi jej pomagala.

Oče: (jo osupnen gleda). Kaj? Jaz naj bi postal tvoj varuh? Kaj ti ne pride še na misel!

Stána: Gospod župnik me je podučil, da moram kot nedoletna sirota imeti varuha, in je rekel, da ste vi pravi mož zato, ako imam zupanje do vas.

Oče: (nehoté se mu dobro zdi). Hm, hm! župnik me nekoliko preveč časti, toda —

Stána: (kakor bi ne slišala). Dalje mi je rekel, da, če grem sama k vam in boste videli mojo dedščino, mi ne odrečete in da ne boste srda do moje babice zvalili na-me, kakor tudi jaz nijsem podedovala po ranjki nič njenega srda proti vam.

Oče: (na pol zasmehljivo, na pol pomilujoč). No, potem tvoja dedščina ne more biti posebno velik,

Stána: (resno). Naj bode velika ali majhena, to je pa gotovo, da sem jo podedovala, in da si v takih rečéh ne znam sama pomagati.

O č e: (pomišlja). No, menim da ne bo veliko posla; kaj sem uže hotel reči? (Grbanči čelo.) Dedščino ti mati lahko vzame, ker ima pravico do nje.

Stána: (s povešeno glavo brez sentimentalnosti) Ko bi se vrnila, bi gotovo ne imela pravde — Pa je umrla!

O č e: Nij mogoče — umrla? Ali imaš dokaze?

Stána: Uže pred dvema letoma je umrla na Dunaji; mej papirji babičinimi sem našla njen mrtvaški list. Zakaj mi je ranjka to zamolčala, tega ne vem; prihranila bi mi bila lahko veliko trpljenja.

O č e: (nehote ljubeznjivejše). Da, da, uboga stvar, veliko sramote in zaničevanja si morala prestati,

Stána: (ga debelo gleda). To nij bila moja žalost, oče Buján; a dokler je moja mati živela, nij bila moja. Zdaj pa je zopet moja pa ljubega boga. (Pogleda navzgor.) Zdaj saj vem, kje naj jo iščem, zdaj ji je vsaj dobro!

O č e: (za-se). Mati mrtva, hm, hm! Bog vedi, tako čuden občutek me je prešinil, da mi hoče jeza zginiti. (Glasno.) No, kaj hočeš še?

Stána: Prosila bi vas, da bi mi preskrbeli malo dedščino, ko bi utegnila iti proč!

Oče (začuden vmes). A — kaj — ne misliš tukaj ostati?

Stána: (nežno, ga resno gleda, stresa glavo). Težko da bi ostala. (Resno.) Oče Buján, jaz imam malo prijateljev v vasi. Uže odkar sem rojena, me vse črti.

Oče: (v zadregi). No, no, ti si tudi hujše misliš, kakor je. Veš, ti si bila tudi čisto divja pa narobe dekle. Da si hudobna, tega nijsem nikoli mislil; samo, da si —

Stána: (se smeje). Čarovnica, kaj ne, oče Buján?

Oče: (jo večkrat pogleda, pa se zopet proč obrne, nazadnje se nehote smeje). Bog me kaznuj, cvrček! zdaj še le prav mislim, da si.

Stána: (smehljaje se). Potem vam je gotovo še manj žal, če grem. (Biva zopet resna.) Gledite, oče Buján, v tej okolici tako slabo govoré o meni, celo ljudje, pošteni ljudje, ki se nikdar ne potrudijo, da bi zvedeli, ali to zaslužim.

Oče: (se bori s seboj). Ako misliš samo zaradi slabega govorjenja iti proč od tod (se vidno pramaguje), tedaj tega nij treba; jaz sem uže zadosta mož, da te ubranim v tej okolici hudim jezikom!

Stána: (vesela). Kako? Vi — hočete — Vi bodete — —!

O č e: (si znoj briše). Storil bodem, kar je dolžnost vsakega poštenega človeka in ko bi bil tvoj največji sovražnik. Jaz bi dal čast resnici, ter bi ljudem povedal (krepko), da si se v mestu brez graje vedla, in da ti je ključar Radenko dal spričevalo, da si jako pridna, jako poštena, jako bogaboječa devica, da še nij videl take — in meni bodo verjeli, Stána!

Stána: (z leskečimi očmi). Gotovo vam bodo verjeli!

O č e: (dobrovoljno pomilujoč). Torej, cvrček, ostani v božjem imenu v stari hišici, saj si se vendar rodila v njej.

Stána: (krepko). Tega ne morem, oče Buján; nij lepo pa tudi pošteno ne, da bi mlada devica sama stanovala; to bi bilo pač uzrok, da bi slabo slovela.

O č e: (mej resnobo pa šalo, jo opazuje od strani). Hm! — si moraš pač moža dobiti, potem ne bode nihče zlo govoril o tebi.

Stána: (ga debelo gleda). O, da, moža bi uže rada, to ste dobro pogodili, oče Buján, pa kaj mislite, da je uže zadosta, če si ga vzame? Jaz imam tudi razum! (Mu bliže stopi.) Ali veste kega očeta, kako mater, ki bi si ne štela v nečast, da pride preklicani cvrček kot sinaha v njijino hišo?

Oče: E, kdo bode maral dandanes za to, kar hočeta oče pa mati. Ti dobodeš uže kakega moža, ki mu dopadejo tvoje lepe oči in ki se zavoljo roditeljev malo briga.

Stána: (krepko). Takega moža ne vzamem, in ko bi bil zlat, kajti ne mogla bi ga ljubiti. Zdaj lahko stopim poštenim ljudem pred oči, oče Buján, z dobro vestjo; nij se mi treba za hrptom roditeljev urivati v rodbino, bog me varuj tega! (Glas se jej tresse.) In ko bi moža, ki bi četrto zapoved prelomil, tako rada imela, da bi mi srce počilo zanj, bi ga vendar ne hotela.

Oče: (občutki se mu ustavljajo, hodi sem ter tja ter jo ogleduje). Pri moji veri, cvrček, to ti verjamem! (Odločno.) Naj bo torej: jaz prevzamem varstvo, (jej poda roko) in ti preskrbim tvojo malo dedščino.

Stána: (mu stresa roko). Lepa hvala, oče Buján! Gospod župnik jo je pač dobro pogodil!

Oče: A povej mi, (smehljaje se) ali si samo zaradi tega prišla?

Stána: Ne samo zaradi tega. Prišla sem vam tudi povedat, da sem preteklo leto, ko sem se odpravljala nekemu ubogemu dečaku, ki me nij hotel zapustiti, obljubila, da ga čez leto dni počakam pri svoji hiši, ako me v tem času ne bode proganjal in iskal. Pošteni dečak je storil,

kar je bil obljubil; iskal me bode ter me bode našel. Zato pa nečem, da bi vi rekli, da vam za hrbtom delam. Ubraniti mi ne morete, zato mi je ljubše, ako mi dovolite.

O č e: (smehljaje se). Bi mi malo pomagalo, ako si ne daš braniti. (Mežikaje.) Samo nekaj — rad bi vendar vedel, kaj misliš povedati dečaku?

St á n a: (resno). Povedati mu moram, da odidem, ker me njegov oče neče za sinaho.

O č e: (mežikaje). Zakaj te pa oče neče?

St á n a: (resno). Mora uže vedeti. Sem mu gotovo presiromašna.

O č e: Ba! bogata res nijsi; pa imaš vendar svojo hišico, akoravno nij dosta večja, kakor cvrčkova luknja.

St á n a: (kakor zgoraj). Če me zarādi siromašnosti noče, je pač moje grdo lice uzrok, da me ne mara.

O č e: (goreče). No, kar se tvoje grdosti tiče (jo dopadljivo pogleduje), moram ti reči, Stána, da si se v mestu neizrečeno spremenila. Ti imaš dvoje oči, nebeških očij, da lahko mladenčem brez čarovanja zasučesh glave, a zdi se mi da starcem še ložje. Pa si tudi sicer pošteno dekletce, Stánica!

St á n a: (osupneno, vesela sklepa roke). No, če me pa ne zametuje zaradi siromašnosti in grdosti,

in če vidi, da tudi značaja nijsem tako slabega — potem pač ne vem, zakaj mi svojega pridnega sina neče dati.

Oče: (stisne oči, kakor bi mu bila solza prišla). Jaz tudi ne vem, bi morala pač sama enkrat potrkati pri njem, kdo ve — poskusi —

Stána: (mahoma resna in ga debelo gleda). Potrkati — jaz! Bog obvaruj, oče Buján, to bi bil pač narobe svet. Kdor hoče mene imeti, ta naj potrka pri meni, v pravi obliki, kakor je običaj v deželi in kakor pošteno dekle sme zahtevati; drugače me ne dobi nihče za sinaho!

Oče: (osupnen). Ej, ej! gledi, gledi! Ali si pa ponosna! (Gre sem ter tja).

Peti prizor.

Prejšnja. Sobin, Borko (za prizoriščem).

Sobin: (za prizoriščem). Ona je tukaj (Plane na oder.) Pustite me, pustite me!

Borko: Ne jezi očeta, Sobin!

Sobin: (se izpuli). Meni je vse eno, nij mi mogoče dalje prestajati, naj se zgodi, kar se hoče. Nekaj jo moram vprašati, predno grem, in če ves svet poslušá,

Oče: (mirno). Le vprašaj, le vprašaj, jaz ti ne bom branil.

Bórko: (se čudi). Kaj vruga!?

Sobin: (ga strmeč gleda). Kaj? — Oče!

Oče: (osorno). No, kaj je? Kaj zijate kakor velblod na trgu? Neumna deca! (S prisiljeno jezo.) Kaj sem na poti? Pa grem, da, da, da! pa grem. (Gre na levo, na pol glasno Bórku.) Ti tudi, pojdi, neumni smrček; ako hoče Sobin s cvrčkom govoriti, nij treba da bi tvoj nos zraven bil. (Odide na levo.)

Bórko: (za-se). Raca na vodi, ali bo mati debelo gledala!

Sobin: (kakor okamenel gleda za njim). Ali sem blazen? Kaj se je pa godilo z menoj?

Stána: (nežno). Ali ste me to hoteli vprašati, Sobin Bujánovič?

Sobin: Ne, ne, Stána; hotel sem vam povedati (preneha).

Bórko: (se pomakne k vratom na desni, ter postoji tik vrat).

Stána: (kakor zgoraj). No, kaj?

Sobin: (se premaguje). Da-li veste, Stána, da sem bil trikrat tam, kar ste prišli z mesta?

Stána: Da, to vem, Sobin, kajti poznala sem vaše govorjenje pa vašo hojo.

Sobin: (mirno in dobrotno). Pa se me niste usmilili?

Stána: (mirno in veledušno). Moja babica je umirala, ali sem jo mogla zapustiti, Sobin, ter priti k tebi?

Sobin: (bridko). Tudi ko je babica uže umrla, me nisi pustila k sebi.

Stána: (z resnim, očitujočim pogledom). Sedela sem pri truplu ter sem molila za njeno ubogo dušo. Dobro sem vedela, Sobin, kaj ti hočeš govoriti z menoj; toda v navzočnosti mrliča govoriti o ljubezni in sreči ne prinaša nikoli blagoslova, ker je pregrešno. Nijsem te mogla pustiti noter, Sobin!

Sobin: (jo občuduje). Ti si pridno, pošteno dete, Stánica!

Stána: Tudi sem se zarotila, da se ne bodem nikdar sešla s teboj za hrbtom tvojega očeta.

Sobin: (ostrmi). Stána!

Stána: Rekla sem mu, da se morava še danes sniti; kajti danes je leto poteklo, Sobin, (z nežnim smehljanjem) in v vsem si se možato vedel, kakor si mi obljubil.

Sobin: (se trese). Kaj pa ti, Stána, ali moreš zahtevati nazaj, kar si mi zastavila?

Stána: (resno stopi k njemu). Ali ga imaš še, Sobin?

Sobin: (izleče medaljon, ki mu visi na traku ob srajci). Vedno sem ga imel na srci, kar si mi ga dala, in nikdar nijsem mislil na kaj družega, kakor na-te, ter sem vsak dan prosil boga, naj tudi tebi pošlje take misli, da tudi ti mene začneš ljubiti in razumevati!

Stána: (povesi oči). Ah Sobin! Kaj ste storili? Izprosili ste ljubeza boga in ste uzrok, da — (tiči).

Sobin: (jo strmeč gleda, mej bojaznijo in nadejo). Da zdaj ljubezen umeješ, Stána? Ali imaš ljubimca?

Stána: (kakor zgoraj). Sobin! obstala ti bodem: našla sem ljubimca!

Sobin: (ostrmi, jo gleda z obupnim veseljem, ob enem prestrašen). Vidiš?

Stána: (povzdigne oči k njemu, vedno bolj goreče). Ljubimca, ki ga imam rajša, kakor celi svet. To je najpoštenejši mladenič, ki je kedaj kaki devici zvest ostal: pa le pomisli, Sobin! jaz sem tega krasnega fanta uže ljubila, ko sem bila dvanajst let stara; nagajala sem mu zmiraj, samo zato, da bi z menoj govoril, ko sem bila pa starša, čakala sem ga zvečer na potu, ko je šel z dela, samo da bi ga bila videla. Ko je hotel utoniti, sem se veselila, ker sem stala zraven, da bi ga rešila. Ko sem končno uvidela, da me

Ljubi, ustrašila sem se svoje sreče, ter sem mislila, da se mora ljubezen, ki se je tako urno razcvela, preskusiti, pa sem s težkim srcem odšla na tuje. (Vesela ploskne v roke.) Zdaj pa pomisli: moj srčni ljubimec je preskušinjno prestal in še danes ljubi ubogega cvrčka; zato se mu pa daje vlast z dušo in telesom za vse čase! (Mu teče v naročje.)

B ó r k o: (opazuje prizor ves ginen ter se vdari na čelo, ker vidi da Stána pada Sobinu v naročje; proč obrnen stoji nekaj vesel, nekaj otožen).

S o b i n: (stoji od veselja tresoč se, sam sebi ne verjame, stiska jo k sebi). Stána, moj ljubi cvrček! (Mej jokom in smehom.) Jaz bodem zblaznil od sreče! Zdaj pa idiva iz hiše napuha: pokazati jim hočeva, tem trdim denarnim mošnjam, da je človek lahko srečen brez njihovega zlatega teleta, idi hitro!

Stána: (muhasto). Tiho, tiho, Sobin; ne psuj denarja, babica je uže prav imela, denar je vedno nekaj vreden, in daje človeku povsodi poguma!

Zadnji prizor.

Prejšnja. Oče, (takoj potem) Mati Bujanka.

O č e: (v prazničneji suknji, velik šopek v gumbnici, klobuk v roki, v drugeji palico sé zlato bunko, ponosno

vstopi v sredo pred Stáno). Gosposdična Stánica, imenovana cvrček! Pred vami stoji star mož, ki vam je storil veliko krivice; a ta-le dečak tukaj le, Sobin Bujánovič imenovan, vas je uže ljubil, ko vas je ves svet zaničeval, in vas nij zapustil. Zato sem prišel jaz, Ivan Buján, iz hiše dvojčkov, kot snubec, trkam in vas vprašam, ali hočete mojega dvojčka, Sobina, za moža, ali hočete postati naša ljubljena hči?

Mati: (vstopi skozi sredo, obstoji osupnena, ker je čula zadnje besede). Tako je prav, stari, tako mi je všeč!

Sobin: (gre proti njej). Mati, kaj se je pa zgodilo?

Mati: (se smeje). Premagan je!

Oče: (se na pol smeje, na pol jezi). No, ali je to kak čudež? Dekle ne more nič za to, a čarovnica je vendar le.

Mati: (se smeje). Pa bogata tudi še zraven.

Stána: (urno). Tiho, mati, tiho!

Mati: Da, župnik jej hrani 20.000 frankov. To je njena dedščina!

Oče: (pade v stol, kakor bi bilo treščilo vanj). 20.000! — Cvrček ti si zlat! Sobin, ali si vedel, da je Stánica tako bogata?

Sobin: (ki bolj začuden, nego vesel posluša). Se ve, da sem vedel. Bogata je uže bila, ko še

nobenega solda nij imela. Svet naj nam bo cvrček, ki nam je prinesel v hišo denar, srečo in blagoslov!

Oče: Tako naj bo!

Mati: (položi roke Stáni na glavo). Na vse večne čase!

Zastor pade.

